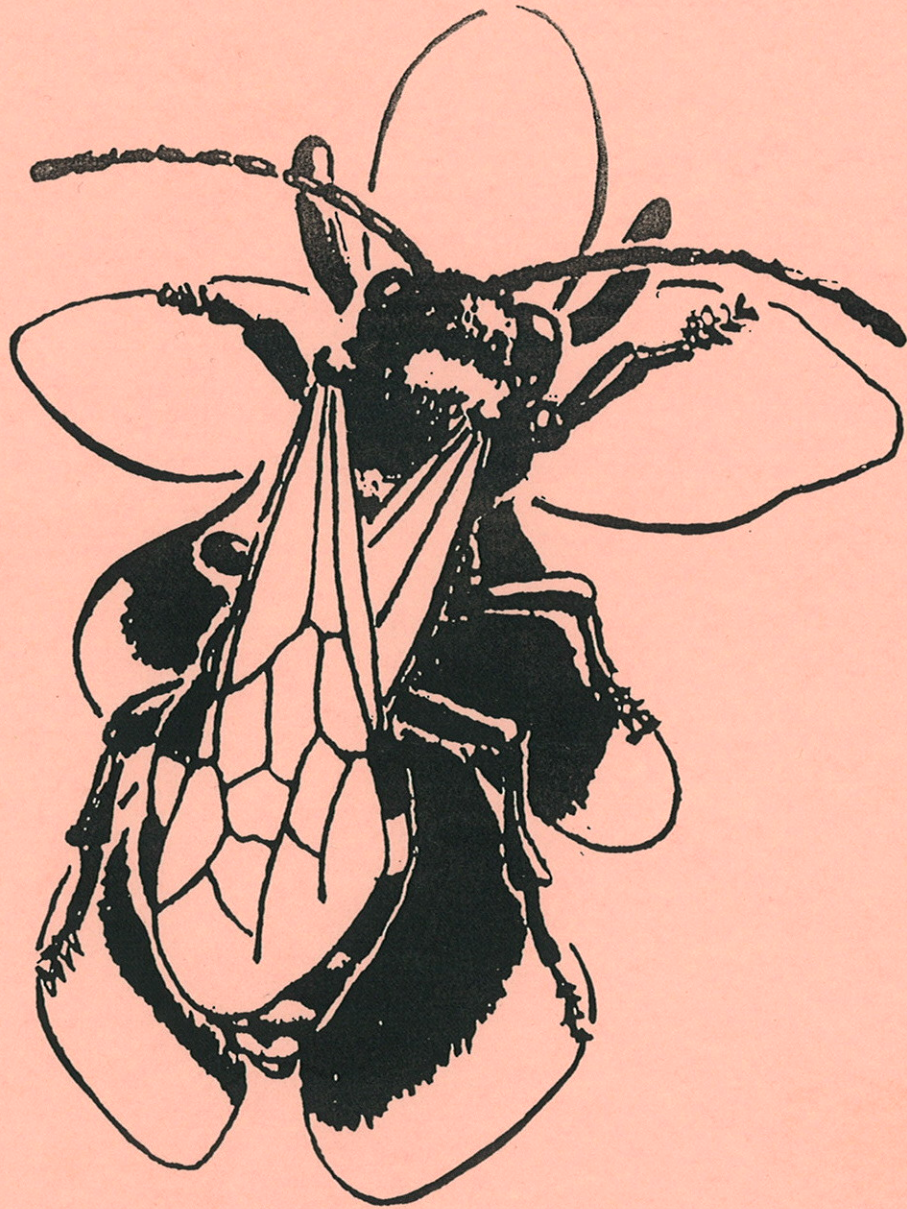

Insectifera

Gästriklands
Entomologiska förening

ÅR 1999

Årgång 7

GÄSTRIKLANDS ENTOMOLOGISKA FÖRENING

Föreningens styrelse

Ordförande	Göran Sjöberg	026-168553
Sekreterare	Johan Höjer	026-108758
Kassör	Bengt Sjöström	026-121714
Övriga ledamöter	Ulf Nylander	026-132435
	Clas Källander	018-551429
	Gunnar Bakken	026-124083
	Esbjörn Nordlund	026-195171
	Rås Lennström	026- 39016
Redaktör	Göran Sjöberg	026-168553/171544
Föreningens adress	Box 11056, 800 11 Gävle	
Postgiro	643 44 58 - 3	
Organisationsnummer	885001-4880	
Medlemsavgift år 2000	ej bestämt	

" I N S E C T I F E R A " utges som en årsskrift. f o m 1996

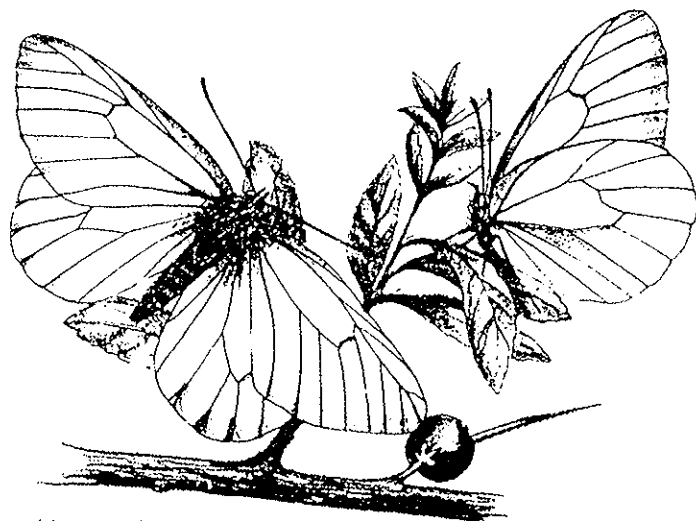
M A N U S S T O P P nästa nr: **1 februari 2000**

Tidskriften blir vad Ni läsare bidrar med !
Pris för Insectifera år 2000 är inte bestämt. Tidskriften kommer endast att levereras till dem som förhandsbeställer den.

Supplement utges f o m hösten 1999.

Nr 1 Ulf Nylander: Curculionidae from the Philippines, pris ej bestämt

Nr 2 "9:e Svenska Entomologmötet" i Gävle 10-12 juli 1998, 80 kr
(se separat annons !)

Hagtornsfjärilen

Landskapsinsekt för Gästrikland

Omslag: Argogorytes mystaceus på Ophrys insectifera
Teckning: Åsa Eriksson

INSECTIFERA 1999 NR 1

Ett nytt år har tagit sin början. På insektfronten har det i Gästrikland ännu så länge inte hänt särskilt mycket. Snösländor och hoppstjärter kom igång under några varma februaridagar. Snön låg dock ännu i början av maj tung i stora delar av landskapet efter århundredets eller kanske t o m årtusendets häftigaste snöfall den 5 - 7 dec 1998 då vi fick 130 cm snö på 2 dygn! Huruvida all denna snö är av godo eller ondo för våra insekter återstår att se. Vi hade knappast någon tjäle alls så åtminstone möss och sorkar bör ha haft en trivsamt vinter i sina varma gångar väl skyddade från rävar och ugglor. När detta skrivs i slutet av maj har snön nästan helt försvunnit. Att sorkar och möss haft det bra är nu lätt att se. Det ser ut som en liten jorsfräs herrelöst irrat runt på vår äng under vintern ! Säkert har nu en hel del larver och pupper i jorden blivit sork- och musmat.

När jag nu sitter och blickar ut över stillheten på vår fjärilsäng, där endast några tofsmesar, med sina korta drillar bryter tystnaden, kan jag inte låta bli att tänka på den blöta men intensiva "sommaren" 1998 med det 9:e Svenska Entomologmötet som årets entomologiska höjdpunkt.

Detta årsmöte var också det största evenemang vår unga förening engagerat sig i. Hade vi vetat vilken blöt sommar 1998 skulle bjuda på hade vi kanske ha oroat oss än mer. Nu upplever vi dock att det hela trots allt gick bra och jag vill passa på detta tillfälle att tacka för alla positiva brev vi fått från deltagande entomologer runt om i Sverige. För mig som ordförande känns det naturligtvis skönt att det hela nu "är över" men visst kan man ännu känna den värme som så många av deltagarna gav uttryck för vid mötet. Det skall bli skönt att åka till Ölandsmötet 18 juni och bara "vara med".

Jag har nu varit ordförande i föreningen under dess 7 första år. Det har varit spännande och intensiva år med många kontakter med entomologer i såväl vårt landskap som i landet i övrigt för att nu inte tala om alla brev som strömmat in från snart sagt hela världen. Tyvärr har mycket tid åtgått till kampen mot Banverket för att rädda Grinduga - Tröskenområdet. Detta har dock samtidigt medfört att vi fått bekräftat, genom de undersökningar som föreningens medlemmar genomfört i området, att Grinduga-Tröskenområdet intar en särställning i denna del av landet när det gäller skyddsvärda arter.

Jag önskar som ordförande i föreningen, med detta nummer av Insectifera, tacka Er medlemmar för dessa 7 år. Till nästa år bör ordförandeposten övertas av någon annan. Jag tror dessutom att det är en fördel om denna post "vandrart runt" bland föreningens medlemmar för att ge möjlighet för nya idéer att komma fram.

I vår förening har vi inte haft någon tung byråkratisk organisation med valberedning osv. I nuläget upplever jag nog detta för första gången som en brist. Hur skall vi ordna successionen i föreningen? Jag vill därför framföra några personliga kandidater till den nya styrelsen för att föreningens medlemmar skall ha några namn att fundera över till ett försenat årsmöte till hösten.

Jag föreslår och hoppas att vår vice ordförande Ulf Nylander vill åta sig rodret för vår förening under några år framåt. Johan har meddelat att han gärna kvarstår som sekreterare och att han hoppas få mer tid för föreningsarbetet när han nu trappat ner på sitt engagemang i SNF. Björn Belfrage har lovat att ställa upp som kassör om föreningen så vill. Gunnar och Clas kvarstår som suppleanter. Själv ser jag också gärna att Åsa eller Krister tar en plats. Jag kan tänka mig att kvarstå som redaktör för tidskriften om föreningens medlemmar vill detta.

Under våren 1998 har frågan om en utökning av föreningen till att även omfatta entomologerna i Hälsingland kommit på tal. När vi för 7 år sedan diskuterade frågan om vilket område som skulle ingå i vår nybildade förening ansåg jag och flera med mig att vi skulle begränsa området till de delar vi själva kände till, dvs Gästrikland. Flera av våra närliggande föreningar, Dalarna, Uppland, Sörmland, Närke, Östergötland etc omfattar ju också respektive landskap.

Sedan länge fanns i och för sig "Norrlands Entomologiska Förening" i Umeå. Eftersom denna förening under de år den funnits aldrig kallat de personer med hemvist i Gästrikland som exempelvis prenumererat på Entomologisk Tidskrift till något möte har vi i Gästrikland heller inte känt oss knutna till denna förening. Det kan naturligtvis bero på att de inte tycker att Gästrikland hör till Norrland, vilket jag i och för sig också kan ha viss förståelse för. Bl a dessa ovan relaterade förhållanden gjorde att vi, när vi bildade vår förening 1993 inte tog med Hälsingland.

Administrativt sett har Hälsingland och Gästrikland sedan århundraden hört ihop i Gävleborgs län. Ekonomiskt och socialt har Gästrikland sedan 1500-talet haft mycket nära förbindelser med Bergslagen, dvs Dalarna, n Västmanland och n Uppland. Detta samarbete har under 1998, på bl a skatteområdet där jag själv arbetar, resulterat i att Dalarna, Gästrikland och Hälsingland bildat en gemensam region. Kanske skulle det vara något att diskutera även för oss Entomologer i dessa landskap. Det framstår som alltmer tveksamt om vi orkar med en entomologisk förening i varje landskap. Kanske kunde vi ta upp en diskussion om ett samarbete ?

Planerna på "Supplement" till "Insectifera" kvarstår dock och de första numren kommer ut under 1999. Det 1:a presenteras nedan där Ulf Nylander beskriver en grupp fantastiska vivlar från Filippinerna. Själv hoppas jag under kommande år få möjlighet att ägna det mesta av min fritid åt vår jords dagfjärilsfauna. Förhoppningsvis kan detta resultera i några artiklar i kommande nummer av Insectifera. Mastodontverket "Systema Rhopalocera" kan förhoppningsvis bli klart år 2000 eller 2001. Det bör bli runt 1000 sidor med en systematisk förteckning över alla de c:a 50 000 arter, underarter och former av dagfjärilar på vår jord med uppgifter om var någonstans var och en av dessa flyger på vår jord.

Jag vill slutligen som ordförande särskilt till Clas och Johan framföra ett tack för Era arbeten med dokumentationen av Gästriklands fjärilsfauna under de år föreningen funnits. Ett varmt tack också till alla som lämnat uppgifter om insektsfynd i Gästrikland under dessa år. Ett varmt tack också till Karl Källander för hans reseberättelse från Himalaya. Jag kan här också lova att i nästa Insectifera fortsätter Karl att berätta om sina resor i Sydamerika !

Colias ponteni, har något hänt sedan sist ??

De trogna läsarna kommer kanske ihåg min artikel om den mystiska höfjärilen *Colias ponteni* som jag berättade om för ett par år sedan. Denna artikel har medfört en hel del aktiviteter runt om i världen. Från en för mig helt okänd japan som fått tag i tidskriften i Tyskland kom ett spännande brev. Han hade på egen bekostnad översatt min långa artikel till japanska och sedan begivit sig iväg till Eldlandet för att försöka återfinna djuret på de platser jag angivit i min artikel !!!!

Helt otroligt, här skriver man en liten artikel i en svensk lokal tidskrift som får en japan att resa jorden runt. Dessa japaner upphör aldrig att förvåna en. Det ställe där jag förmodar att Kinberg eller Ponten eventuellt kan ha tagit *Colias ponteni* lyckades dock tyvärr min japanske vän inte nå. Det var en alltför omöjlig terräng att ta sig fram landvägen. Han lyckades dock fånga och köpa ett stort antal djur, bl a många *Colias*. Inga lokala samlare kände dock till denna märkliga *Colias ponteni*. Detta talar möjligen för att den kan vara tagen längre norrut och därför köpt av någon medlem i Eugenie's besättning vid deras besök i Port Famine.

Man kan i och för sig lika gärna tolka detta som att djuren kommer från någon en helt annan plats, varför inte Hawaii som ju Ponten själv angivit till Wallengren när denne beskrev djuren.

När jag skrev min artikel fanns 6 ex av arten. Idag har vi 8 ex ! 2 ex, en hane och en hona har tillkommit. Dessa djur är dock inte nyfångade utan har hittats på BMNH i London. 1 ex hittades enl "min japan" i Lord Rothschilds privata samling och den var beskriven som *Colias ponteni* !!!!!!!!!!! Man kan ju då förmoda att han fått den av Wallengren eller ..... Mystiken tättnar beträffande detta märkliga djur. Min japan har lovat att han skall göra en större expedition till trakterna runt Magellans sund nästa vinter !

Göran Sjöberg

Sommarens 9:e Svenska Entomologmöte i Gävle:

Deltagarna i lördagsexkursionen till Grinduga (några som blev kvar i alkärret saknas)

Målsättningen var nog att vi skulle ge en sammanfattning av det 9:e Svenska Entomologmötet i Gävle i detta nummer av Insectifera. Av flera skäl har dock denna sammanställning ännu inte blivit klar. Det beror dels på att ingen riktigt orkat ta sig an allt dokumentationsarbete, men också glädjande nog beroende på alla intressanta artiklar som ännu kommer in till redaktionen. Vi har därför beslutat att ge ut en fyllig dokumentation av sommarmötet i Gävle som ett supplement till Insectifera. Detta löser också det tredje skälet till varför denna sammanställning kommer senare, ekonomin. Det finns helt enkelt inga pengar kvar till ett så omfattande nummer. Vi ber Er därför att sätta in 80 kr på vårt postgirokonto om Ni är intresserade av att få detta supplement av 1998 års sommarmöte i Gävle. Supplementet kommer att bli omfattande med ett stort antal sidor varav många i färg. Vi kommer bara att trycka så många nummer som de finns betalda beställningar på.

Sätt därför in 80 kr på postgiro 643 44 58 - 3 och skriv "1998 års sommarmöte" på talongen + namn och adress.

Bland punkterna i denna dokumentation kan bl a nämnas.

En stor mängd bilder från mötet och exkursionen till Grinduga

Fångstrapporter från mötet

Insektsspridda sjukdomar i Gästrikland: ex Harpest och Ockelbosjukan

Sköldlöss och Blomflugor, Landskapsinsekter och Lenas Fjärilsommar

Vi redovisar också tankar om "kraftledningsgatornas betydelse för den biologiska mångfalden"

Detta ämne som bl a exkursionen handlade om, liksom frågan om insektsspridda sjukdomar, hann vi tyvärr inte med p g a tidsnöd vid mötet.

Om någon av Insectiferas läsare har något från mötet som ni tror kan glädja läsarna är Ni fortfarande välkomna med bidrag. Det kan vara såväl foton som små artiklar och fångstrapporter.

Stoppdatum: 1 sept -99.

Styrelsen

Insectifera och medlemsskap i föreningen i fortsättningen

Arbetet med medlemsförteckningar, utskick etc har blivit väldigt betungande. Vi har därför diskuterat om inte tidskriften i fortsättningen huvudsakligen skulle ges ut till dem som medverkar i tidskriften eller lämnar bidrag till de undersökningar som vi bedriver i Gästrikland. Om inte de frivilligtakrakterna ökar måste vi nog diskutera en viss förändring i såväl tidskriftens som föreningens verksamhet.

Vi tycker också att det är en något märklig ordning att lokalföreningarna ekonomiskt åläggs att stödja SEF, Sveriges Entomologiska Förening. Det normala borde väl vara att riksföreningen sponsrar lokalföreningarna? Varför kan inte denna tia som det nu rör sig om tas ut direkt av SEF via ET som exempelvis Naturskyddsföreningen gör via "Sveriges Natur"?

Vi har inte tagit ut någon medlemsavgift under 1998 och 1999 eftersom vi inte tycker vi erbjudit något program som det är värt att betala avgift för. Vi har följaktligen inte då heller några pengar att skicka till SEF för dessa år. Framtiden får väl utvisa hur vi kommer att administrera medlemskapet och tidskriften. Kanske räcker e-post och nätet i framtiden för de som aktivt medverkar i föreningen eller i utforskandet av Gästriklands insektsfauna?

Jag och styrelsen vill mycket gärna ha Era synpunkter på detta!

Göran Sjöberg

ÅTER DAX FÖR INSEKTSKURS PÅ GOTLAND !

FÄLTKURS MED NATURVÅRDSINRIKTNING INSEKTER PÅ GOTLAND

19 - 25 JULI 1999

Hur kan insekterna utnyttjas i naturvården?

Det finns närmare 30 gånger så många ryggradslösa djur som ryggradsdjur i vårt land. Av dem är en överväldigande majoritet insekter. Insekterna har fått en allt större betydelse inom naturvårdsarbetet särskilt när man tänker på 'biologisk mångfald', men även som signalarter och indikatorarter.

KURSINNEHÅLL: Kursen är tänkt att ge en allmän orientering om insekterna utifrån deras levnadssätt och betydelse för naturvården. I mån av tid kan vi också ta upp insekternas systematik och morfologi samt hur man fångar, examinerar och preparerar dem. Gotlands särart i fråga om insekter kommer naturligtvis att betonas under kursen. Tiden ägnas främst åt dagexcursioner till olika intressanta platser på Gotland samt föreläsningar, nattfångst och ev. preparationsarbete. Kursen avslutas med en tvådagarexcursion till Stora Karlsö.

KURSLEDNING: Håkan Elmquist och Lars Imby
FÖRFRÅGAN: Tel. 0159-125 95 08-38 57 76

"Nya dagfjärilar i Sverige"

Under 1998 har vi inventerat naturen och våra samlingar på "skogsvitvingar" som ju visat sig var två goda arter *Leptidea sinapis* och *reali*. Båda djuren har påträffats såväl i naturen som i våra gamla samlingar från Gästrikland. Se vidare Clas Källanders artiklar om dessa arter i detta nummer.

Själv tycker jag att denna "nya" art åter aktualiserar detta med mer eller mindre bra svenska namn på våra dagfjärilar. Såvitt jag förstår av Clas Källanders studier av dessa arter under 1998 och mina egna erfarenheter flyger såväl vår "gamla" skogsvitvinge *sinapis* som den "nya" skogsvitvingen *reali*, vilken är den vanligast arten, huvudsakligen i skogsbryn, längs vägkanter och gles skogsmark. *L. sinapis* lär mestadels leva på gökärt medan *L. reali* lever på gulvial. Förslag på svenskt namn på den nya fjärilen är bl a "ängsvitvinge".

Jag tycker inte detta är något bra förslag. Vi har minst 6 arter av släktet *Leptidea*, Skogsvitvingar, (*Wood Whites* på engelska). Om den nya arten *reali*, vilken i stort sett flyger på samma marker som *sinapis*, får namnet "ängsvitvinge" måste tolkningen bli att ordet "vitvinge" blir släktnamn för *Leptidae*. Detta blir då fel eftersom namnet "vitvinge - vitvingar" redan är upptaget som namnet på hela familjen *Pieridae*. Clas har dessutom till mig antytt att den nya "realin" t o m oftare påträffas i skogsbryn och gles skog än *L. sinapis*. Även detta talar för att namnet ängsvitvinge inte blir särskilt bra. Jag föreslår att vi i Sverige, i likhet med våra vänner i England hedrar denne *P. Real* som för mer än 10 år sedan gjorde den förbluffande upptäckten att denna vanliga fjäril var två arter, med att kalla hans djur för "Reals skogsvitvinge". Vår gamla *sinapis* bör då följaktligen kallas för Linnés skogsvitvinge. Se vidare nedan !

Är det inte dags för en genomgripande namnrevision i samband med detta av alla Sveriges dagfjärilar ? Då kunde man samtidigt ta bort detta med "allmän, bastard, stor och liten etc", d v s namn som är diffusa, felaktiga eller förklenande. Varför heter exempelvis den sällsynta *Hesperia comma*, Allmän ängssmygare och den lika stora *Ochlodes venatus*, Stor ängssmygare ? "Comman" borde väl även på svenska heta "Silverfläckig ängssmygare". Jag inser naturligtvis att detta kommer att bli ett oerhört stort och kanske påfrestande arbete. Med debatten om landskapsinsekterna i färskt minne kan man bara föreställa sig hur debattens vågor kan komma att rulla. Samtidigt är ju detta stimulerande och inget som man har någon anledning att rygga tillbaka för.

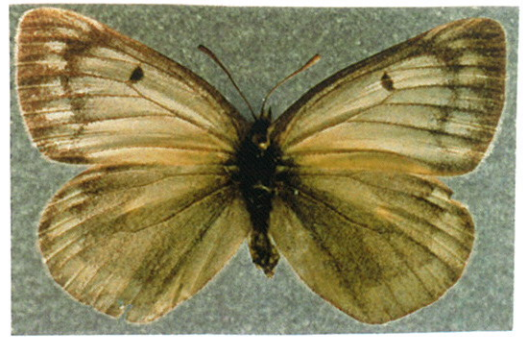
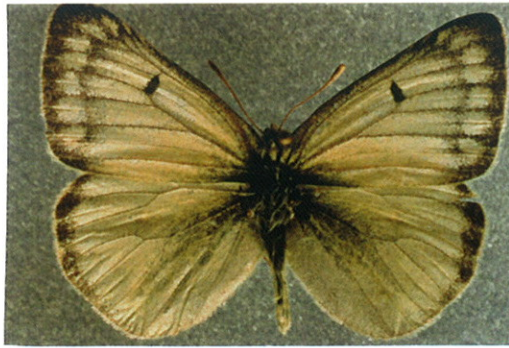
Jag har under många år själv arbetat med svenska namn på åtminstone våra holaraktiska dagfjärilar. Problemet uppstår då snabbt hur man skall tackla namnen på våra vanliga "normfjärilar" som *Apollofjärilen*, *Aurorafjärilen*, *Rovfjärilen*, *Kålfjärilen*, *Citronfjärilen*, *Skogsvitvingen*, *Kartfjärilen*, *Nässelfjärilen*, *Amiralen*, *Tistelfjärilen*, *Kvickgräsfjärilen*, *Schackbrädet*, *Björnbärssnabbvingen*, etc. De flesta av dessa representeras i Sverige av bara en art. Det svenska namnet syftar dock närmast på släktet. Vi har ju flera arter nässelfjärilar, amiraler, tistelfjärilar, kvickgräsfjärilar, *apollofjärilar* o s v. Kan man i dess fall kalla "vår" art för Linnés nässelfjäril, Linnés amiral osv när fråga uppkommer om vad våra svenska eller europeiska huvuddjur skall heta ? Det förutsätter naturligtvis att Linnæus givit dem deras latinska namn. Detta är nästan alltid fallet för dessa ofta vanliga djur. För våra 3 arter nässelfjärilar kunde man då skapa följande namn: Linnés nässelfjäril, Kashmirs nässelfjäril och Amerikansk eller Milberts nässelfjäril. Eftersom "vår" nässelfjäril, *A. urticae*, flyger i såväl nordafrika som stora delar av Asien passar inte Europeisk nässel som namn. Asiatisk nässel passar heller inte på *A. chashmiriensis* eftersom ju vår *urticae* också finns i Asien.

Colias tyche ?

Jag vill i detta sammanhang också kasta ut en brandfackla och ifrågasätta några latinska namn på våra nordiska höfjärilar. Jag tänker då närmast på den "Gröngula höfjärilen" *Colias nastes*. Under de många år jag samlat höfjärilar från hela världen har jag nog tyckt att mina *Colias nastes* werdandi från Lappland inte är särskilt lika de *nastes*-djur som finns i östra Sibirien och i Alaska och Canada. När så den första delen av det storryska praktverket över f d Sovjetunionens dagfjärilar publicerades för ett par år sedan stod det ganska klart att här ligger nog minst en hund begravnen. Jag uppmanar alla som är intresserade av något lite mer än de djur som flyger innanför vårt lands gränser att skaffa denna underbara bok, del 1 av: *GUIDE TO THE BUTTERFLIES OF RUSSIA AND ADJACENT TERRITORIES* av bl a V.K. Tuzov.

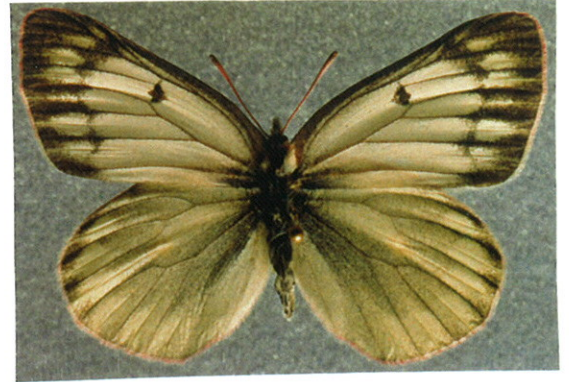
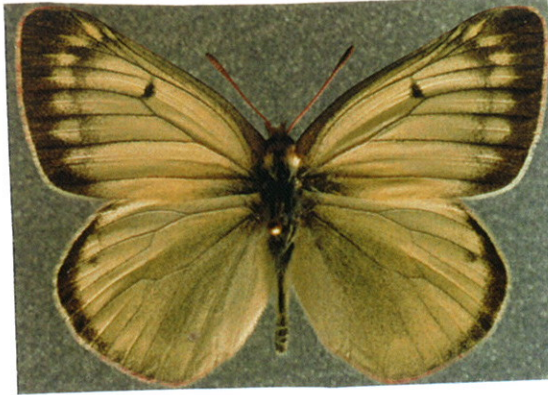
Våra "nastes-djur" borde kanske i stället heta *Colias tyche* werdandi i st för *Colias nastes* werdandi. På nästa uppslag visar jag några bilder från min samling av *Colias nastes* och *Colias tyche* så var och en själv kan bilda sig en uppfattning om var våra lappländska djur skall höra. Jag skulle möjligen kunna drista mig till att ifrågasätta om inte vår werdandi som flyger på ett mycket litet område i nordligaste Lappland, vid Kilpisjärvi i nnv Finland och angränsande områden i Norge t o m rent av borde upphöjas till ett mera "eget" djur. Jag vill inte nu gå så långt som att det skulle röra sig om en egen god art men vår werdandi liknar inte alls *nastes*-djuren från östligaste Sibirien och Nordamerika. De liknar dock inte heller riktigt *tyche*-djuren som är något gulare på vingarnas undersidor. Arten *Colias tyche* flyger också betydligt längre söderut och österut varför utrymme finns för en egen art eller underart i nordligaste Europa. Jag tycker våra werdandi-djur är mycket intressanta. Förhoppningsvis kan denna artikel bidra till ett ökat

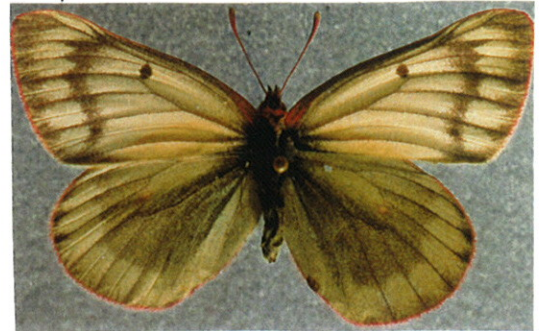
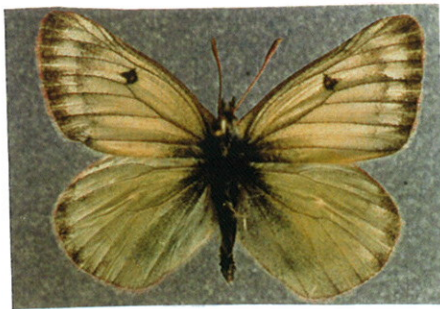
Colias tyche / nastes / werdandi werdandi

Abisko, n Lapland, Sweden (hane + hona)

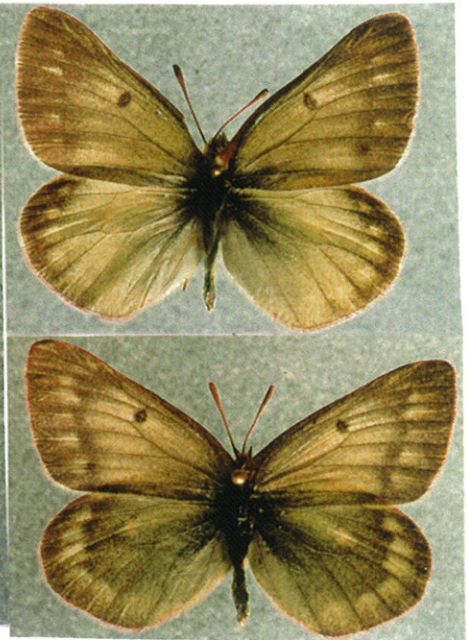
Colias tyche montana

Sayan Mts, s Sibirien (hane + hona)

Colias tyche relicta

Chukot peninsula Far East (hane + hona)

Colias nastes streckeri
Wrangel Isl
(hane + hona)

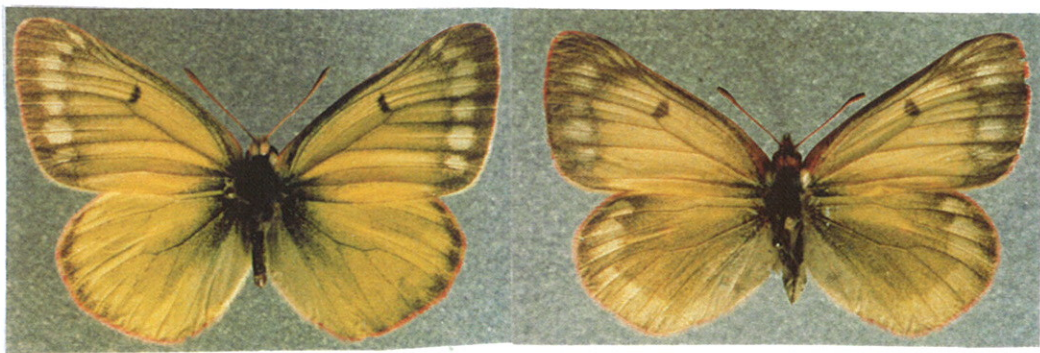
Colias nastes aliaska
Alaska, Yukon
(hane + hona)

Colias nastes streckeri
nv Canada, British Columbia
(hane + hona)

intresse för detta ett, av våra märkligaste djur. Djuren öster om Kola bort mot n Ural liknar våra wedandi och klassas nu som tyche werdandi av ryssarna i ovanstående bok medan Vladimir Lukhtanov i sin bok från 1994 ännu förde denna population till nastes.

Jag skulle i detta sammanhang också vara mycket tacksam för uppgifter om gula och andra "former" av " tyche / nastes / werdandi / etc ". Just den gula formen "christiernssoni" som Lampa beskrev ligger mig naturligtvis varmt om hjärtat. Min mycket gode vän Yngve Christiernssons farbror var professionell naturaliesamlare på 1800-talet och fann då dessa gula werdandi-djur som Lampa kallade christiernssoni. I Collins senaste Field Guide "Butterflies of Britain and Europe" förmodas denna gula christiernssoni vara en hybrid mellan hecla och nastes. Detta tror jag inte ett dugg på. Jag tror det är en spontan gul form som uppträder då och då på vissa ställen, dvs en typisk aberration. Jag är som sagt mycket tacksam för fler uppgifter om gula djur och andra mystiska former varav jag själv har flera....

"Colias tyche / nastes werdandi christiernssoni" från Kilpisjärvi, n Finland

När vi ändock är inne på detta med nordiska höfjärilar har det även kommit upp frågeställningar om vår Colias hecla sulitelma verkligen är en hecla eller om den inte borde heta bara Colias sulitelma, dvs vara en egen god art. Colias hecla är ju enligt vedertagen praxis cirkumpolär. Typdjuren härrör från Grönland där de första djuren beskrevs av Lefebvre 1836. Tyvärr antogs djuren vara tagna på Island varför namnet hecla valdes som namn på detta vackra djur. Colias hecla hecla finns runt nästan hela Grönland utom längs en mindre sträcka på den sydöstra kusten mot Island. Den saknas också på Island. Särskilt honan av dessa djur är ganska annorlunda de djur som flyger i n Canada och Alaska och synnerligen olika Sibiriska och nordskandinaviska djur.

Det som komplicerar detta ytterligare är att det mellan Grönland och Sibirien även flyger några djur som beskrivits som "goda arter", Colias maedi, Colias viluensis och Colias hyperborea. I dagsläget är det omöjligt att avgöra om vår hecla sulitelma verkligen är samma art som den hecla hecla som Lefebvre beskrev. Det skall bli intressant att följa de resultat som framtida DNA-analyser kan utvisa. Vi som håller just höfjärilarna för de trevligaste och vackraste fjärilar vi har på vår jord ser med stor spänning och förväntan fram emot det arbete som Jan Haugum just nu håller på med om vår jords höfjärilar. Med Jans och A.M. Lows förnämliga böcker om Troides och Ornithoptera i minnet kan man nog på goda grunder förvänta sig ett förnämligt bokverk.

I nästa nummer av Insectifera kommer jag nog att visa diverse "heclor" från Lappland till Grönland via Sibirien och nordamerika där alla själva kan fundera över det svåra med vad som är goda arter eller bara underarter, former, aberrationer, hybrider etc.....

Årets fjärilsfynd från Gästrikland 1998 (Lepidoptera)

Clas Källander

Husbygård, Husbyborg, 75592 Uppsala.

Det är sent i November, dax för den sjunde årsrapporten om fjärilsfynd från Gästrikland. Den här gången tänker jag för en gångs skull börja med att berömma Göran: Förra numret av *Insectifera* kom föredömligt ut redan under våren 1998!

Insektsåret som gått har präglats av dåligt väder. Många besök på intressanta lokaler har givit mycket magra resultat p.g a. kallt och / eller blött väder. Resultatet av säsongens inventeringar blev trots det ganska skapligt. En trolig anledning är att fjolårets gynnsamma sommarväder har resulterat i god överlevnad och fortsatt expansion norrut för flera mer värmekrävande arter. Mitt huvudsakliga inventerings objekt har i år varit Årsunda gravfält, dessutom har jag närmare undersökt fjärilsfaunan på Engesbergs udde. Erik Claesson och Solbritt Eriksson har hållit ställningarna i Griduga by och Göran och jag har, trots att vår inventering av området nu är avslutad, inte helt klarat av att hålla fingrarna borta. Sveriges Entomologiska Förenings möte med traditionella exkursioner har också bidraget med en rad fynd från både Tröskentrakten och Engeltofta. Ingemar Frycklund har inventerat ett par lokaler i Älkarleby kommun, som visserligen ligger på fel sida av Gästrikegränsen men som ändå bör intressera våra läsare. Jag har dessutom vid ett par tillfällen besökt mina favoritlokaler på Mattön vid Gysinge.

Enligt traditionens bud prioriterar jag observationer som ger ny information om arter som är upptagna i någon rödlista som förteckningen över "Rödlistade evertebrater i Sverige" (Ehnström et al 1993), eller den regionala rödlistan för ABC län. Eftersom arbetet med att uppdatera den nationella rödlistan har pågått i snart fem år börjar det nu bli klart vilka arter som kommer att strykas eller tillkomma. Jag väljer att markera arter har tillkommit sedan 1993 med (N) i den här rapporten. Systematik, nomenklatur och numrering av arterna följer *Catalogus Lepidopteorum Sueciae* (Svensson et al 1994) och Svenska namn anges enligt Svensson och Palmqvist (1990). Rapportörer anges med förkortningar enligt ZOO-TAX (Cederholm 1978), alternativt med namn om de saknar ZOO-TAX kod.

Efter en snöfri Jul följde en köldknäpp i januari som dessutom blev torr och snöfattig. Redan den 17-22 februari kom årets första vårväder med temperaturer upp till 10 °C. Den lilla snön som fanns smälte och i stora delar av Gästriklands kustland var det barmark till slutet av februari. Jag drabbades av en smula våryra och samlade in fågelbon, lärkottar, lönnäsor, frökapslar mm för att försöka kläcka ett antal olika småfjärilar. Mars bjöd på perioder med för årstiden ovanligt mildt väder och både nässelfjäril och citronfjäril var på vingarna under månadens mer soliga dagar. Erik observerar årets första citronfjäril vid Grindugaby redan den 11 mars. Den riktiga våren infann sig i början av april med fynd av *Rheumaptera cervinalis* (berberistofsmätare) och *Xylena exsoleta* (större mantelfly) från Årsunda samt *Depressaria emeritella* (renfanepaltmal) och *Depressaria olerella* (ljuspunkterad röllekplattmal) från Engesberg. Solbritt observerade de första exemplaren av brun flickfjäril i Grindugaby den 12.IV. Månaden avslutades med några vackra dagar med temperaturer upp till 20 °C. Det fina vårvädret fortsatte sedan med en värmebölja i maj, som blev årets mest njutbara sommarmånad. De första migrerande nattfjärilarna *Plutella xylostella*, (kålmal) och *Nomophila*

noctuella (nattflymott) visade sig redan nu. Flygtiderna var för de flesta fjärilsarter tidiga till normala. I slutet på maj inföll så den traditionella □majstiltjen□, en period då vårarterna har flugit färdigt, men sommararterna ännu inte har kläckts. Månadens utbyte blev därför, trots det fina vädret, inte överväldigande. *Argyrotaenia ljugiana* (tallmossebredvecklare) och *Hypena rostralis* (puckligt näbbfly) från Årsunda, *Trichopteryx polycommata* (trylobmätare) från Engesberg. Sedan tog sommaren plötsligt slut innan den egentligen hade hunnit börjat. Lågtrycken anföll från både väster och öster och angreppet fortsatte ända fram till början av september. Lika stabilt som vädret var i fjol lika ostadigt blev det i år. Även om det inte slogs så många rekord så var längden på den ostadiga perioden klart besvärande. Juni blev kall och blöt och Juli fortsatte i samma stil. Trots allt elände hade *Clostera anachoreta* (svartfläckig högstjärt) ett ovanligt bra år och visade sig på tre nya lokaler; Mattön, Årsunda Gravfält och Engesberg. Under Sveriges Entomologiska Förenings exklusioner den 11-12 juli fångades totalt sex arter som var nya för Gästrikland: *Caloptilia semifascia* (lönnstyltmal), *Oltreutes umbrosana* (umbrabrokvecklare), *Epiblema obscurana* (krisslestjälkvecklare), *Adaina microdactyla* (hampflockelfjädermott) i Tröskentrakten samt *Aethes rutilana* (enblomvecklare) och *Gesneria centuriella* (stort ugglemott) vid Engeltofta. Endast under en kortvarig varmare period i slutet på juli nådde temperaturerna över 20 °C. Flygtiderna för fjärilsfaunan var vid det här laget kraftigt försenade. *Hepialus humuli* (humlerotfjäril), *Rhodostrophia vibicaria* (lädermätare), *Discoloxia blomeri* (blomers mätare), *Opisthoptis luteolata* (citronmätare), *Nudaria mundana* (grå hinnvinge), *Pseudopsis prasiatica* (allmänt båtspinnarfly), *Colocasia coryli* (hasselfly) och *Hada nana* (vackert nejlikfly) flög fortfarande på Engesbergs udde den 3. VIII. Katastrofen fullbordas så genom en mycket BLÖT augusti!! De □högtrycks depressioner□, som varit så tydliga under slutet av månaden under de två föregående åren, uteblev helt och försenade fjärilar flög sparsamt men kontinuerligt genom ruskvädret under hela augusti. Från den 3 september blev så vädret stadigare. Varma luftmassor strömmade från sydost upp över Skandinavien. Perioden fram till den 27 september dominerades av stabilt väder med för årstiden varma temperaturer. Med varmluften följde en rad migrerande fjärilar: *Autographa gamma* (gammafly) och *Xestia c-nigrum* (c-tecknat jordfly) var plötsligt allmänna på många lokaler i Gästrikland. Flera *Nomophila noctuella* (nattflymott) och *Nycteola asiatica*, (bredvingad sälgfotsläpäre) visade sig i Årsunda, och en *Abrostola triplasia* (brungult nässelfly) fångades på Engesbergs udde. Värmen varade ända fram till den 29.IX då kall luft åter strömmade ner över Sverige. Hösten blev därefter alltmer kylig, brittsommaren uteblev helt och den första frosten i Gästrikland kom redan i början på oktober. Därefter följde en rekordtidig □novembervinter□. Den första snön föll redan den 3 november. Den 15 november då jag gav upp och packade ihop mina fallor i Årsunda och Engesberg var marken delvis snötäckt och endast enstaka *Exaeretia ciniflonella* (björkplattmal), *Agonopterix heracliana* (allmän plattmal), *Operophtera brumata* (allmän frostfjäril), *Operophtera fagata* (björkfrostfjäril), *Agriopsis aurantiaria* (guldgul frostmätare) och *Erannis defoliaria* (lindmätare) hade flugit den sista tvåveckors perioden. Göran fångade troligen årets sista fjäril, originellt nog en nyckläckt *Alucita hexadactyla* (kaprifoljfjädermott) som stelfrusen kröp på hans fönster i Åbyggeby den 17. XI.

Sammanfattningsvis var perioden juni-augusti kyligare än normalt, men inte rekordkallt. Sommaren 1987 var kallare! Medeltemperatur låg ca 2 °C under genomsnittet och

regnmängden var den dubbla jämfört med ett normal år. Det fina septembervädret gav ett antal försenade fjärilsarter en möjlighet att flyga, para sig och lägga ägg. Ännu viktigare var troligen att ett antal fjärilsarver nu fick värme och tid för att äta sig feta och bli färdiga för övervintring. Utan septembervärmen skulle skadorna inför kommande år ha blivit betydligt mer omfattande. Stora delar av Gästriklands fjärilsfauna räddades troligen i sista minuten. Tyvärr kom nog värmeperioden för sent för en del arter och andra hann inte bli färdiga för övervintring innan kylan kom. Flera mer sydliga fjärilar som expanderat in i Gästrikland under det varma nitio-talet har nu troligen dött ut. Som lök på laxen kan vi nog även vänta att ett antal djur som först 1997-1998 hade hämtat sig från effekterna av sommaren 1987, t.ex. *Catarhoe cuculata* (kapsuschongfältmätare), *Ammoconia caecimacula* (grått höstfly), *Euxoa tritici* (kryptiskt jordfly), och *Opigena polygona* (tvåkölat jordfly), åter kommer att lysa med sin frånvaro under kommande år. Globalt var året 1998 ironiskt nog det varmaste som hittills uppmäts på norra halvklotet! Skandinavien ligger tydligen på fel plats. I alla fall om man vill ha varma och soliga somrar.

Trots alla vackra sommarminnen var 1997 ett blandat år med en mycket kall vår, en tveksam juni och högsommarväder under större delen av juli-augusti. Sommarvädret passade inte alla arter och många bofasta fjärilar förekom i mindre antal än normalt. Särskilt minskade många vanliga djur som övervintrar som larver eller ägg (Källander 98). Våren 1998 var däremot ganska varm och t.ex. *Idaea sylvestraria* (halmfärgad lövmätare) *Autographa bractea* (platinafläckt metallfly), *Autographa buraetica* (brungrått metallfly) och *Noctua pronuba* (allmänt bandfly) var betydligt vanligare än 1997, trots att samtliga var mer sällsynta än under ett normalår.

Även Gästriklands bastardsvärmare verkar ha hämtat sig något jämfört med bottennoteringen 1997. Alla arter utom *Zygaena filipendulae* (allmän bastardsvärmare) har påträffats under 1998, om än i litet antal. Åsa Eriksson och Krister Frid fann *Adscita statices* (allmän metallvingesvärmare) på en ny lokal vid Råhällan den 25.VI. Ett tiotal *Zygaena osterodensis* (smalsprötad bastardsvärmare) observerades i kraftledningsgatan vid Gustavsmuren under Sveriges Entomologiska Förenings exkursion den 11.VII. Solbritt fann även *osterodensis* i sin trädgård i Grindugaby den 15.VII. Enstaka *Zygaena lonicerae* (bredbrämrad bastardsvärmare) flög i kraftledningsgatan den 3.VIII och en ensam *Zygaena viciae* (liten bastardsvärmare) visade sig samma dag efter Scanivägen (bägge observationerna Jan Hallén). Jag oroade mig redan förra året för Gästriklands bastardsvärmare, vilka generellt hade minskat kraftigt jämfört med 1996. Mest alarmerande var kanske att *osterodensis* inte alls visade sig under 1997 (Källander 1998). Årets fynd av *osterodensis* lugnar mig något, men samtliga arter verkar föra en tynande tillvaro och årets blöta kyliga väder var säkerligen inte gynnsamt för dessa värmekrävande djur. Jag uppmanar därför Insectiferas läsare att under nästa år notera och rapportera alla observationer av bastardsvärmare.

Vissa flyn som antingen flyger under senhösten, eller under hösten och sedan efter övervintring åter på våren, har i år påträffats i mycket mindre antal än vanligt. Vårfångsten av *Conistra* (plattflyn), *Lithophane* (träflyn) och *Xylena* (mantelflyn) var normal. Antalet höstflygande djur var däremot mycket litet. Även flyn av släktet *Catocala* visade sig i onormalt litet antal. *C. fraxini* (blåbandat ordensfly), som är den enda art som förekommer någorlunda rikligt i våra

trakter fångades i Gästrikland i ett enda exemplar under 1998 (Årsunda den 29.VIII-12.IX). Situationen var likartad på Rådmansö i östligaste Uppland där jag och Nils Ryrholm har följt natfjärilsfaunan sedan mitten på åttiotalet. Den klena fångsten av dessa flyfamiljer kan möjligen bero på att djurens puppor inte var färdiga för kläckning under den varma perioden i september och att vädret senare var för dåligt för att möjliggöra någon större flygaktivitet. Alternativt har dessa djur som samtliga har larver under försommaren verkligen minskat i kraftigt i antal. Oavsett vilket alternativ som gäller bör den korta och kalla senhösten ha varit ogynnsam för dessa arter! Risken är kanske inte så stor att några av våra bofasta djur helt slås ut men vi får väl troligen vänta åtskilliga år på att arter som *Catocala sponsa* (vågbandat ordensfly), *Conistra rubiginosa* (svartprickigt plattfly) och *Conistra erythrocephla* (gulhövdat plattfly) når Gästrikland.

En av årets tendenser är att de senaste årens expansion av sydliga arter trots vädret inte har upphört. *Peribatodes secundaria* (granlavmätare) har hållit ställningarna och visade sig både på Engesbergs-udde och Årsundagravfält. *Lomographa bimaculata* (tvåfärgad atlasmetare) påträffades i Årsunda och *Campaea margaritata* (blekgrön halvmätare) var i år ganska vanlig både vid Engeltofta och Engesberg. Arten verkar nu väl etablerad och det skulle förvåna mig om den inte överlever även ett år som 1998. *Xanthia aurago* (mörkbandat gulvingfly), som tidigare bara var känd i ett par exemplar från landskapet, visade sig i antal vid Engesberg och *Apamea scolopacina* (gulhalsat ängsfly) påträffades i år för första gången i Gästrikland.

Ett antal arter som sedan gammalt är kända från Gästrikland men som endast sporadiskt visar sig i våra trakter har påträffats i år: En hane av *Spilosoma lutea* (gul tigerspinnare) fångades i Engesberg den 12.VII och flera *Trachea atriplicis* (mållfly) och *Mamestra brassicae* (kålfly) observerades både i Årsunda och Engesberg. Andra arter har etablerat sig på nya lokaler t.ex. *Eriopygodes imbecilla* (tjockhornsfly), som tidigare endast var känd från Grindugaby och Mårtsbo har i år påträffats både i Årsunda och vid Engeltofta. Fynden av *Hadena albimacula* (olivbrunt nejlikfly) är de första på Gästriklands fastland sedan Ragnar Östlunds tid (Östlund 1954). Troligen är årets ganska imponerande skörd av sydliga arter från Gästrikland kulmen på 1990 talet expansion norrut. Sommaren 1998 har brutit kedjan av varma torra somrar från 1994 tom 1997. Studier av variationer i fjärilsfaunan i norra Finland har visat att föregående säsongens väder, inte vädret vid undersöknings tillfället, avgör faunans sammansättning (Linnalvoto & Koponen 1980). Troligen är vädret under larvstadiet avgörande för populationstorlekarna för många arter

Årets inventerings arbete har varit mindre omfattande än förra årets. Jag har därför få spektakulära fynd från nya lokaler att komma med utan mest utvidgade undersökningar av lokaler som Insectiferas läsare redan känner till från mina tidigare artiklar. Anledningen är inte att vi i Gästriklands Entomologiska Förening inte har besökt några nya lokaler utan snarare att våra undersökningar av en rad spännande platser i år inte har resulterat i särskilt många nya upptäckter. Orsaken är naturligtvis att antalet djur som varit aktiva och låtit sig observeras har varit ovanligt litet p.g.a. årets tråkiga väder. Den sparsamma flygningen har även medfört att jag har klarat av att hålla två ljusfällor, en på Engesbergsudde och en på Årsunda gravfält, i drift hela säsongen från 1.IV till 15.XI, vilket skulle vara alltför arbetskrävande under ett normalår.

Mattön i Dalälven nära Gysinge innehåller många säregna biotoper. Nordöstra hörnet ligger inklämt mellan Nedredalälvens nationalpark och Gysinge naturreservat och är bekvämt tillgänglig från bil. Där finns gammal blandskog med stort inslag av ädla träslag, grova döda träd, örtrika älvängar och frodiga strandbrinkar, som är kringflutna och tidvis gödslade av översvämningar från Dalälvens myriader av strömmande vattendrag. Under 1998 besökte jag lokalen 30. IV, 12. VI och den 27. VI. Bland årets mer intressanta fynd kan nämnas *Denisia obscurella* (grå barrskogspraktmal, rödlistan ABC-län), *Acleris obtusana* (mindre aspvårvecklare, hotklass 4), *Acleris roscidana* (stor aspvårvecklare, N) *Clostera anachoreta* (svartfläckig högstjärt, hotklass 4), *Eupithecia immundata* (oren malmätare, hotklass 4). Tillsammans med fångsterna från föregående års sporadiska besök på lokalen: *Paradarsia consonaria* (fyrkantsfläckad lavmätare), *Eilema cereola* (vaxgul lavspinnare, hotklass 3), *Acronicta cuspis* (spjutaftonfly, hotklass 4) så börjar artlistan bli riktigt imponerande. Trots detta är det undersökta området betydligt mindre spektakulärt än angränsande nationalpark. Tyvärr är som vanligt betydligt fler rödlistade och ur naturvårds synpunkt intressanta fjärilsarter påträffade runt nationalparken än inuti och vi kan bara drömma om vad som döljs i de mera svårtillgängliga delarna av området.

Årsunda gravfält presenterades utförligt i föregående nummer av Insectifera (Källander 1998). Förra årets fynd av en rad intressanta torrmarksarter inspirerade mig att i år närmare undersöka fjärilsfaunan i området. Redan den 1. IV installerade jag en ljusfälla i södra delen av området och fällan har sedan varit i drift hela säsongen till den 15. XI. Totalt besökte jag lokalen elva gånger under året, vittjade fällan, hävade flygande djur, letade larver och lockade hanar med feromoner och nykläckta honor. Totalt observerades under året 308 arter storfjärilar på lokalen. Av småfjärilar noterade jag endast fynd av arter som var intressanta ur utbrednings- eller naturvårds-synpunkt. Fyra arter var vid fångstillfället nya för Gästrikland, endast en av dessa *Syncopacma taeniolella* (omvändbandad käringtandpalpmal, rödlistad i ABC län) har här sin enda kända förekomst i Gästrikland (se tabell 2). Övriga mer intressanta fynd framgår av tabell 1. En stor överraskning var fångsten av inte mindre än åtta st *Eilema cereola* (vaxgul lavspinnare, hotklass 3) under perioden 18. VII-2. VIII. Artens mest typiska biotoper är varma mossar med skvattram och grovstammig tallskog. En alternativ biotop där arten ibland förekommer är fuktiga lavrika lövskogar (Källander 1997). Att arten visar sig i antal på en extrem torrmark som Årsunda gravfält strider mot gängse uppfattning av artens biotopkrav. Möjligen kan observationen förklaras med en inflygning från någon lämplig lokal i närheten t.ex. Vitmuren. Artens biologi är dock i stort sett okänd och *cereola* är påträffad på många olika biotoper (Eliasson 1998). Larven anses leva på lavar och enlav (*Cetraria juniperina*) har förslagits som näringsväxt (Schøyen, 1886). En möjlighet som man kanske inte bör bortse ifrån är att *cereola* verkligen är bofast på Årsunda gravfält och att lavfloran på lokalen kan ge en ledtråd till artens biologi. En annan glad överraskning var observationen av hela 9 st *Levipalpus hepatoriella* (leverplattmal, N). Arten verkar att var på väg att försvinna i Uppland där den inte har påträffats under 1990 talet (muntligt meddelande FYK). Även i övriga delar av Sverige är arten liksom dess värdväxt på stark tillbakagång. Årsunda gravfält med sin mycket rikliga förekomst av malens näringsväxt kattfot (*Antennaria dioica*) borde kunna vara en lämplig fristad. Även *Epirrhoe pupillata* (thunbergs fältmätare, hotklass 4) och *Lythria rotaria*

(allmän purpurmätare, hotklass 4) har här sina bästa kända lokaler i Gästrikland. Annars bjöd årets inventering av lokalen endast på tre nya rödlistade arter för området, vilket var en besvikelse. Det goda utbytet av en begränsad insats under 1997 hade väckt stora förhoppningar. Möjligen har vägbelysningen efter är länsväg 272, som begränsar området i väster decimerat nattfjärilsfaunan. 1998 var säkerligen även fel år för att inventera krävande torrmarks fauna.

Tabell 1. Fynd av rödlistade arter från Årsunda Gravfält före 1998 1998

		före 1998	1998
<i>Levipalpus hepatariella</i>	leverplattmal ⁿ	2	3
<i>Depressaria pulcherrimella</i>	ljusbröstad bockrotplattmal	2	3
<i>Syncopacma taeniolella</i>	omvändbandad karingtandpalpmal	1	
<i>Pyrausta porphyralis</i>	porfyrljussmott ⁿ	5	
<i>Lythria rotaria</i>	allmän purpurmätare*	5	3
<i>Epirrhoe pupillata</i>	thunbergs fältmätare*	4	4
<i>Eupithecia pygmaeata</i>	dvärgmalmätare*	1	
<i>Clostera anachoreta</i>	svartfläckig högstjärt*		1
<i>Eilema cereola</i>	vaxgul lavspinnare*		3
<i>Eriopygodes imbecilla</i>	tjockhornsfly*		1
<i>Xylena exsoleta</i>	större mantelfly*	1	1

Arter från den gällande nationella rödlistan har markerats med *, arter från preliminär ny rödlista med ⁿ, övriga arter är från rödlistan från ABC-Län.

Engesbergs udde har efter förra årets intressanta fynd (Källander 1998) undersökts närmare. Jag har dock lagt mindre arbete här än på föregående lokal och min insats har i stort sett inskränkts till att sköta en ljusfälla från 1.IV till 15.IX. Årets skörd av storfjärilar var 328 arter vilket är något mer än på föregående lokal. Eftersom artlistan från Årsunda dessutom innehåller fler dagflygande arter är Engesbergs udde jämförelsevis artrik. Naturen här är också mycket varierad. Här finns trögårdar, torrängar, ruderatmarker, ädellövskog på mullrik jord och olika strandtyper. Under året påträffades sex arter som vid fångstillfället var nya för Gästrikland och fyra av dessa är ännu ej påträffade någon annanstans i landskapet (Tabell 2). Två sydliga expansionsarter *Depressaria emeritella* (renfanepalpmal) och *Xanthia aurago* (mörkbandat gulvingfly) har här sin enda kända population i landskapet. Även förekomsten av *Campaea margaritata* (blekgrön halvmätare) och *Nudaria mundana* (grå hinnvinge) är extremt riklig för våra trakter. Under årets inventering påträffades åtta rödlistade fjärilar på lokalen: *Ethmia pusiella* (stor stenfrömal, rödlistad i ABC län), *Harpella forcicella* (jättepraktmal, rödlistad i ABC län), *Rhigognostis incarnatella* (röd senapsmal, N), *Cydia inquinatana* (lönfruktvecklare, rödlistad i ABC län), *Trichopteryx polycommata* (trylobmätare, hotklass 4), *Clostera anachoreta* (svartfläckig högstjärt, hotklass 4) *Abrostola triplasia* (brungult näselfly, hotklass 4) och *Hadena albimacula* (olivbrunt nejlikfly, rödlistad i ABC län). Samtliga dessa arter utom *triplasia* är under det sista decenniet funna även på andra lokaler i Gästrikland. Eftersom fyndet av *triplasia* skedde i samband med en storskalig inflygning av fjärilar från sydost så är arten sannolikt ej bofast på Engesbergs udde (se nedan).

Ett annat intressant fynd är en hane av *Spilosoma lutea* (gul tigerspinnare), som fångades under perioden 19.VI-11.VII. Eftersom ingenting tyder på fjärilsmigration under den aktuella perioden kan det inte uteslutas att arten finns (eller har funnits) någonstans i trakten.

Från **Tröskentrakten** har jag som vanligt ett antal intressanta fjärilsobservationer, trots att ingen systematisk inventering har skett under 1998. Tabell 2 innehåller fem nya arter för Gästrikland från området: *Caloptilia semifascia* (lönnstyltmal, rödlistad i ABC län), *Monochroa arundinetella* (starrdystertermal) och *Olethreutes umbrosana* (umbrabrokvecklare) från Grindugaby; *Epiblema obscurana* (krisslestjälkvecklare, rödlistad i ABC län) från Ytterharnäs och *Adaina microdactyla* (hampflockelfjädermott, rödlistad i ABC län) från området kring Älgsängsån. *Hemaris tityus* (svävfluglik dagsvärmare, hotklass 4) har i år observerats både i Grinduga by (Solbritt) i kraftledningsgatan vid Gustavsmuren (IMB) och vid Hobäckstjärn (HAL). Glädjande nog har även *Zygaena osterodensis* (smalsprötad bastardsvärmare, hotklass 2) inte bara visat sig i kraftledningsgatan vid Gustavsmuren utan för första gången på årtal även i Grindugaby (Solbritt). Dessutom finns en rad fynd av rödlistade dagfjärilar, se Johan Höjers artikel i detta nummer.

Området kring **Båtfors** på Storön i Älkarlby församling besöktes av Ingmar Frycklund och Per Eriksson någon vecka under månadsskiftet juli-augusti. Utbytet av visiten blev dock ganska begränsat trots flitig ljusfångs och idogt skraphåvande efter småfjärilar. Endast två rödlistade fjärilsarter, *Melitaea diamina* (kovetenätfjäril, hotklass 4) och *Perizoma sagittata* (piltecknad fältmätare, hotklass 4) observerades. Resultatet var oväntat magert med tanke på områdets erkänt rika skalbagsfauna, men vädret under perioden var inte det bästa och sumpskogar och våtmarkslokaler är svåra att inventera.

Efter säsongen 1997 var totalt 1366 fjärilsarter kända från Gästrikland. Årets landskapsfynd tillför 31 arter, en art *Cydia cornucopiae* (aspskogsvecklare) strykes p.g.a. felbestämning. Totalt är alltså numera 1396 arter påträffade i landskapet. Antalet anmälda nya landskapsarter under 1998 blev trots allt busväder ganska stort jämfört med föregående år: 1997 23 arter, 1996 24 arter och 1995 29 arter (Källander 1996, 1997, 1998). Anledningen är definitivt inte årets väder eller idogt arbete av flitiga rapportörer utan att en massa gammalt material har sorterats och artbestämnts. Av de □nya□ gästrike-arter som tas upp i den här artikeln är endast 15 observerade för första gången i år. Vidare är bara en storfjäril *Apamea scolopacina* (gulhalsat ängsfly) ny för landskapet i år. Årets fjärilsskörd var därför ungefär så medioker som man kunde vänta sig. Den fulla effekten av årets tråkiga sommarväder kommer troligen först att visa sig under 1999, vilket enligt min kristallkula kommer att bli ett ovanligt tråkigt fjärilsår i våra trakter. Kanske inte riktigt tillbaka till □ökenvandringen□ 1988 men kanske till ett mellanår i stil med 1994. Trots detta verkar uppgiften att finna fyra nya landskapsarter under nästa år överkomlig. Målsättningen att passera 1400 arter före år 2000 ligger inom bekvämt räckhåll! Vem skall ta den 1400:de arten och vilken art blir det? Jag uppmanar alla Insectiferas läsare att göra en kraftansträngning för att snuva mig på åran! Jag kommer i nästa nummer att räkna alla fynd strikt efter fynddatum!

Årets mest intressanta fjärilsfynd.

245 *Caloptilia semifascia* (lönnstyltmal, rödlistad i ABC län) lever som larv i hopprullade blad av lönn (*Acer platanoides*). Den unga larven viker in bladkanten och är i motljus lätta att upptäcka som en förmärkning i bladkantan. De fullvuxna larverna kan rulla ihop hela bladet till en prydlig strut. Arten var före 1995 endast känd från sex svenska landskap från Småland i söder till Uppland i norr. Den har sedan 1995 expanderat kraftigt och är numera påträffad i ytterligare åtta landskap. Det nordligaste fyndet är från Medelpad 1998 (SVN). Jag har i ett par års tid utan framgång sökt arten på många olika ställen i Gästrikland men i år gick den till ordentligt. Vid mitt besök på Mattön den 27. VI observerade jag mängder med lönnblad med invikta bladkanter, som visade sig innehålla mikroskopiska larver. Samma sak under Sveriges Entomologiska Förenings exkursion till Grinduga den 11. VII då en lönn nära altrasket vid Tröskenstranden hade angrepp av *semifascia* på ungefär vart tionde blad. Vid bägge tillfällena samlade jag in angripna blad för uppfödning. Ett tjugotal imago från bägge lokalerna kläcktes under första veckan i augusti.

830 *Monochroa arundinetella* (starrdystermal) har även den expanderat de varma åren under nittiotalet. Arten är sedan gammalt känd från Skåne, Halland, Gotland, Södermanland och Dalarna. Under 1995 påträffades den i Blekinge och Västergötland och under 1996 även i Gästrikland. Larven uppges leva långt ner på bladen av brunstarr (*Carex acutiformis*) (Svensson 1993). Troligen har arten även andra näringsväxter eftersom brunstarr ej förekommer vid Brunnsvik i Dalarna där arten påträffades för första gången i Sverige av K.H. Forslund (muntliga uppgifter Jan Olov Björklund). Gästrikefyndet är från vår ljusfälla vid Eriks och Solbritts hus öster om Grinduga under perioden 26. VII-10. VIII 1996 (KJC, SJN). Troligen kommer malen från Tröskens sankta stränder där brunstarr förekommer rikligt. Det borde vara en lagom utmaning för Insectiferas läsare att försöka finna larven!

1493 *Adaina microdactyla* (hampflockelfjädermott, rödlistad i ABC län) var sedan några år tillbaka väntad som ny Gästrike-art. Ingmar Frycklund fann den så pass nära som på södra delen av Billudden redan 1993. Som framgår av namnet lever larven på hampflockel (*Eupatorium cannabinum*). Inför övervintring borrar den in sig i stammen, äter av märgen och orsakar karaktäristiska gallbildningar (Giellis 1996). Jag har sökt arten i Tröskentrakten under ett par år. På hemväg från Entomologiska Föreningens exkursion till Gustavsmuren den 11. VII lyckades jag skrämna upp 3 *microdactyla* ur ett bestånd av hampflockel. Gästrikelokalerna vid Älgängsån söder om Grinduga är fn den nordligaste kända förekomsten i Sverige. Eftersom näringsväxten förekommer rikligt på många ställen i Tröskentrakten och efter Testeboån är arten troligen ganska utbredd i södra Gästrikland.

1309 *Epiblema obscurana* (krisslestjälkvecklare, rödlistad i ABC län) var före 1998 bara känd från fyra svenska landskap: Blekinge, Öland, Gotland och Uppland. Jan Olov Björklund fann 1997 arten på strandängar vid Svinnö i nordöstra Uppland, vilket är den kända lokal som ligger närmast våra trakter. Larven till *obscurana* lever som framgår av namnet på olika krissla arter (*Inula sp.*). På hemväg från Engeltofta till Uppsala den 12. VII stannade Jan Isidorsson och jag till i Ytterharnäs strax norr om Upplandsgränsen. Efter en stunds skraphåvande lyckades vi skrämna upp en *obscurana* ur ett snår med krissla (*Inula salicina*). Gästrikland blev därmed

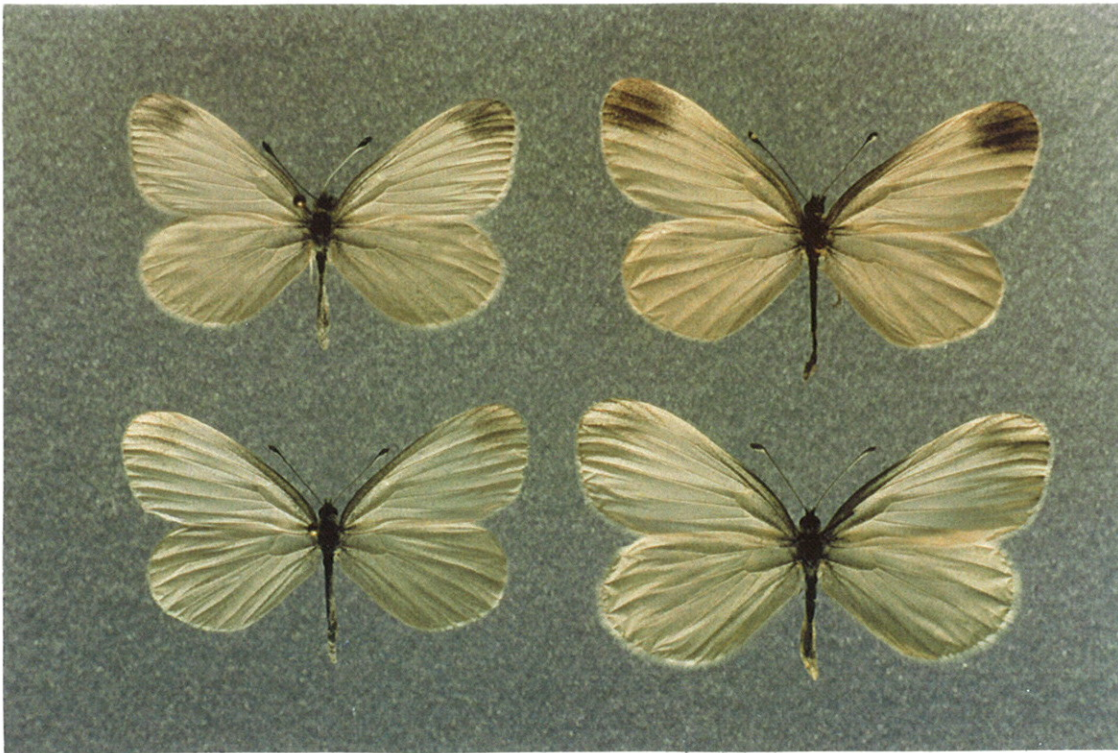
det femte svenska landskapet där arten har påträffats! Av alla fjärilsarter som är knutna till *Inula* är endast *obscurana* hittills känd från Gästrikland. Jag vill därför uppmana Insectiferas läsare att samla in djur från krissla, som tex förekommer rikligt längs järnvägen i Ytterharnäs och på lanhöjnings-ängarna kring Orarna.

Bild Vänster i detta ur

Figur 1. Vänster *Caloptilia semifascia* (lönnystylmal) Grinduga 11. VII 1998. Mitten *Monochroa arundinetella* (starrdystermal) Grinduga 26.VII-10.VIII 1996. Höger *Epiblema obscurana* (krisslestjälkvecklare) Ytterharnäs 12.VII 1998. Samtliga ca 2ggr förstoring. Foto Göran Sjöberg

1730 *Leptidea sinapis* (skogsvitvinge) i Sverige har visat sig innehålla två olika taxa: *Leptidea sinapis* (Linnaeus 1758) och *Leptidea reali* (Reisinger 1989). Jag vill inte alltför våldsamt föregripa Göran Palmqvist presentation av vitvingarna i årets fjärilsartikel i Entomologisk Tidskrift (Palmqvist 1999), men jag kan avslöja att bägge arterna finns i Gästrikland och att *reali* är den i särklass vanligaste arten i våra trakter. Att vitvingarna är svåra att skilja framgår av figur x. *L. sinapis* till vänster har en kort rund framvinge medan *realis* vinge är mer avlång med märkbart kantig vingytterkant. De grå teckningarna mot vingspetsen är hos bägge könen av *reali* mer utbredda och mörkare än hos *sinapis*. Hanen av *reali* har en stor väl avgränsad gråsvart fläck mot spetsen på framvingen, som vid förstoring visar sig ha ett inslag av svarta vingfjäll. Motsvarande fläck hos *sinapis* är ljus jämngrå, ofta mindre, diffust avgränsad och saknar svarta vingfjäll. Honorna av vitvingarna är ännu mer lika varandra än hanarna. Hos *sinapis* honan är finns endast en diffus pudring runt vingribborna nära vingspetsen. Honan av *reali* har fler mörka vingribbor och pudringen flyter ofta i hop till sammanhängande mörka fläckar. Ovanstående beskrivning gäller huvudsakligen försommargenerationen. Hos den andra generationen av vitvingarna som endast sporadiskt förekommer i våra trakter är skillnaderna i utseende ännu mindre, åtminstone hos hanarna. Genitalierna är däremot tydligt åtskiljda. Det finns även skillnader i val av habitat och näringsväxter mellan de två arterna. Det förefaller som gulvial (*Lathyrus pratensis*) är den vanligaste näringsväxten för *reali* (Lorkovic 1993)

medan *sinapis* i Mellansverige troligen föredrar gökärt (*Lathyrus linifolius*) (Palmqvist 1999). Jag har under de sista 5-6 åren försökt studera Gästriklands vitvingar. *L. reali* verkar finnas nästan överallt. Trots idogt gnetande har jag däremot inte lyckats med att hitta mer än ett tiotal *sinapis* från 4 olika lokaler: Mårtsbo, Kraftledningsgatan vid Gustavsmuren, Västanhede och Årsunda gravfält, samtliga fynd är från juni. I Ragnar Östlunds fjärlssamling finns två *sinapis* från Kubbo den 20.VI 1954. Jag uppmanar alla som vill veta mera att gå ut i sommar och studera vitvingarna där ni bor!

Figur 2. Övre raden vänster, *sinapis* hane Västanhede den 3.VI 1993; höger, *reali* hane Lågbo 16.V 1992. Nedre raden vänster, *sinapis* hona Hade 14.VI 1998; höger, *reali* hona Österbor 7:VI 1997. Leg. KJC. Foto Göran Sjöberg

2013 *Eupithecia immundata* (oren malmätare, hotklass 4) är knuten till trolldruva (*Actea spicata*), och dessutom relativt värmekrävande. Dess grönvita knubbiga larv lever i trolldruvans bär och liknar mycket en fluglarv. Bär som innehåller levande larver är ofta hopsjunkna, oregelbundna, med delvis "läkta" ingångshål fyllda av exkrementer. Mot slutet av larvperioden lämnar den fullvuxna larven plantan och förpuppar sig i jorden. Arten är utbredd från Skåne till Gästrikland med luckor för många landskap och dessutom funnen på Omneberget i Ångermanland. Artens värmekrav gör att lokalernas utseende varierar från söder till norr. I Götaland och i Mälardalen sluttningar med gles blandskog, gärna med berg eller block i dagen, mot norr alltmer knuten till varma lokaler som stränder, sydvända sluttningar och blockmark under sydvättande bergsstup. I Gästrikland har arten före 1998 endast arten påträffats som larv ett par gånger vid Skarven, Oslättfors (Källander 1995) Årets fynd av två *immundata* från Mattön den 27 VI var det första av arten som imago från landskapet. Trolldruva förekommer rikligt i kantzonen mellan sumpskog och älvängar kring Nedre dalälven

och mätaren bör här ha en sammanhängande utbredning

2369 *Abrostola triplasia* (brungult nässelfly hotklass 4) har minskat kraftigt i Sverige sedan 1950 talet. Under 1960 och 1970 talen påträffades arten lokalt talrik på Öland men reproducerade sig endast i några kustnära områden i södra Sverige. Sedan dess har djuret hämtat sig något, brett ut sig och påträffats i enstaka exemplar även i tex. Uppland Västmanland och Dalarna. Det är fortfarande oklart om dessa spridda fynd representerar lokala populationer eller migration. Larverna lever från slutet av juli till oktober av brännässla (*Urtica dioica*). De förpuppar sig i en tunn kokong mellan sammanspunna blad av värdväxten och puppan övervintrar. I Sverige förefaller värmealstrande gödselstackar med nässlor vara en viktig miljö där arten kan överleva år med ogynnsam väderlek. Artens kraftiga tillbakagång sammanfaller med nedskärningen av antalet jordbruk under 1950-60-talet, samt med de allt större gårdarnas förändrade gödselhantering (Eliasson 1996). I Finland minskade *triplasia* kraftigt under 1950-60-talet, efter att ha varit utbredd i sydvästra delen av landet till 62:a breddgraden. Idag påträffas den endast mycket sporadiskt i inlandet och sparsamt efter sydkusten. Världsutbredningen omfattar hela Europa och vidare österut till Japan. Från Gästrikland finns före 1998 bara ett larv fynd från Tollfors 194? (Östlund 1954).

Under den långa perioden med varma sydostvindar i september fångades ett antal *triplasia* på många olika lokaler i östra Sverige och södra Finland. På Öland gjordes följande fynd av arten: 4 st den 13.9, 1 st 19.IX, 1 st den 21.IX, 4st den 26.IX och 2st den 27.IX (Svensson T. 1998). Samma period fångades ungefär tio exemplar på Gotland (KJC & RYR). Från södra Finland rapporteras 7 fynd från den 1.IX till 1.X (Avanto 1998). Det nordligaste svenska fyndet under perioden var från min ljusfälla i Engesberg under perioden 12.IX-6.X. Inflygningen kom tyvärr alltför sent på året för att vi i våra trakter skulle kunna hoppas på någon avkomma från migranterna. Det är intressant att vi nu för första gången kan klart dokumentera en storskalig inflygning av *triplasia*. Årets fyndlista kompletterar vår syn på artens biologi. Det är sannolikt att många av de äldre udda fynden av från olika landsdelar kan förklaras som migration och att de svenska populationerna av *triplasia* då och då får påspädning söderifrån. Ett mönster som har visat sig vara vanligt för en rad andra värmekrävande arter kring sin nordgräns.

2433 *Apamea scolopacina* (gulhalsat ängsfly) är sobert tecknad i ockragult och brunt. Arten har sakta men säkert spritt sig norrut i Sverige under de sista årtiondena. Då Nordströms utbrednings kartor publicerades 1969 var det nordligaste kända svenska fyndet från Småland (Dowes et al 1969). Arten nådde Torö i Södermanland 1984 och togs för första gången i Uppland på Värmdö landet 1987 (Palmqvist 1985, 1988). Nils Ryrholm och jag fann för första gången *scolopacina* på Rådmansö utanför Norrtälje 1994 och den har sedan dess stadigt förekommit på lokalen. Under perioden 3-20.VIII fångade till min stora förtjusning ljusfällan vid Engesberg en hona av arten.

Laven övervintrar och lever på olika gräs tex darrgräs (*Briza media*), hässlebrodd (*Millium effusum*), lundslok (*Melica uniflora*) och lundgröe (*Poa nemoralis*). Förpuppning sker i jorden. I Sverige och Finland lever *scolopacina* huvudsakligen i rika lövskogar, gärna bokskog, i Danmark även på mer öppen mark (Skou 1991). Kommande år kommer att visa om arten orkar etablera sig i Gästrikland eller om sommaren 1998 innebar kulmen på artens expansion norrut.

Tabell 2. Nya arter för Gästrikland

No.	Latinskt artnamn	Svenskt namn	Fyndort	Rapportör
121	<i>Nematopogon robertella</i>	barrskogsantennmal	Engesberg*	KJC
204	<i>Nemapogon picarella</i>	porsvampmal	Hyttön*	KJC, SJN
210	<i>Triaxomera fulvimitrella</i>	rödhuvad svampmal	Hyttön	KJC, RYR
245	<i>Caloptilia semifascia</i>	lönnstyltmal	Grinduga	KJC
258	<i>Parornix betulae</i>	vårtbjörkvikbladmal	Lågbo	KJC, SJN
371	<i>Yponomeuta malinellus</i>	apelspinnmal	Hyttön*	KJC
522	<i>Denisia obscurella</i>	grå barrskogspraktmal	Mattön	KJC
751	<i>Blastodacna atra</i>	apelmärgmal	Engesberg	KJC
770	<i>Pancalia leuwenhoekella</i>	mindre violbrokmal	Västanhede	KJC
811	<i>Eulamprotes wilkella</i>	målerisk dystermal	Årsunda	KJC
830	<i>Monochroa arundinetella</i>	starrdystermal	Grinduga	KJC, SJN
847	<i>Stenolechia gemmella</i>	ekskottmal	Lågbo	KJC
945	<i>Caryocolum pullatella</i>	ljusbandad arvmal	Engesberg*	KJC
990	<i>Dichomeris juniperella</i>	grå ennålpalpmal	Eggegrund	KJC
972	<i>Syncopacma taeniolella</i>	omvändbandad käringtandpalpmal	Årsunda	KJC
1010	<i>Argyrotaenia ljugiana</i>	tallmossebredvecklare	Årsunda*	KJC
1051	<i>Cnephasia incertana</i>	osäker gråvecklare	Årsunda	KJC
1057	<i>Eana incanana</i>	mörk gulfläckgråvecklare	Oslättfors*	KJC, SJN
1126	<i>Aethes rutilana</i>	enblomvecklare	Engeltofta	KJC
1164	<i>Olethreutes umbrosana</i>	umbrabrokvecklare	Grinduga	KJC, EÅA
1288	<i>Zeiraphera griseana</i>	lärkträdsvecklare	Östebergsmuren	KJC
1257	<i>Epinotia caprana</i>	halvgrå viderullvecklare	Årsunda*	KJC
1279	<i>Epinotia pygmaeana</i>	vitblinkgranvecklare	Mårtsbo	LEJ
1309	<i>Epiblema obscurana</i>	krisslestjälkvecklare	Ytterharnäs	KJC
1337	<i>Blastesthia turionella</i>	tallknoppvecklare	Hyttön	KJC, SJN
1493	<i>Adaina microdactyla</i>	hampflockelfjädermott	Grinduga	KJC
1552	<i>Euzophera pinguis</i>	askbarkmott	Engesberg	KJC
1561	<i>Phycitodes saxicola</i>	vinkelpunkterat korgblomsmott	Engesberg	KJC
1630	<i>Gesneria centuriella</i>	stort ugglemott	Engeltofta*	KJC, FOU
1730a	<i>Leptidea reali</i>	ängsvitvinge	Kubbo*	ÖLD
2433	<i>Apamea scolopacina</i>	gulhalsat ängsfly	Engesberg	KJC

*Plats för första kända fyndet men arten är påträffad på flera lokaler.

Rapportörer: BJO = Jan Olof Björklund, Erik Claesson, IMB = Lars Imby, FKI = Krister Frid, FOU = Markus Forslund, FYK = Ingmar Frycklund, HAL = Jan Hallén, KJC = Clas Källander, Solbritt Nilsson, RYR = Nils Ryrholm, SJN = Göran Sjöberg, EÅA = Åsa Eriksson, ÖLD = Ragnar Östlund.

Tack!

Till sist ett varmt tack till alla som har bidragit till den här rapporten: Arnold Pettersson, som har bidragit med el och hållit ordning på fällan i Årsunda. Min mor Birgit Lööv, som har hållit el, koll på mig och varje vecka rensat fällan i Engesberg från nedfallna löv och kvistar. Ingemar Frycklund för massor med tips om hur man letar småfjärilslarver. Ingvar Svensson och Jan Olov Björklund, som hjälpt till med bestämningar av knepiga småfjärilar. Ove Lennström för botanisk konsultverksanhet och alla ni andra som har bidragit med intressanta fjärilsobservationer.

Litteratur:

- Avanto A. 1998. Butterfly News from Finland. <http://www.netti.fi/~avanto>
- Cederholm L. 1978. Namnkoder - ett förslag till enhetliga personangivelser inom biologin. -Ent. Tidskr. 99:135-141
- Douwes, P., Kaaber, S., Nordström, F., Opheim, M. & Sotavalta, O. 1969. De Fennoskandiska och Danska nattflynas utbredning. C. W. K. Gleerups förlag, Lund.
- Ehnström B., Gärdenfors U. & Lindelöw Å 1993. Rödlistade evertebrater i Sverige 1993. Databanken för hotade arter, Reklam och Katalogtryck Uppsala.
- Eliasson C. 1996. Artfaktablad för rödlistade Lepidoptera. ArtDatabanken, manuskript
- Giels C. 1996. Microlepidoptera of Europe, Volume 1, Pterophoridae, Apollo Books, Stenstrup
- Källander C. 1996. Årets fjärilsfynd från Gästrikland 1995. -Insectifera 4: 29-40.
- Källander C. 1997. Årets fjärilsfynd från Gästrikland 1996. -Insectifera 5: 6-19.
- Källander C. 1998. Årets fjärilsfynd från Gästrikland 1997. -Insectifera 6: 7-21.
- Linnalvoto E.T. & Koponen S. 1980. Lepidoptera of Utsjoki, northernmost Finland. Kevo notes 5.
- Lorkovic, Z. 1993. *Leptidea reali* Reissinger 1989 (= *lorkovicii* Real 1988), a new European species (Lepid., Pieridae). -Nat.croat 2(1): 1-25.
- Palmqvist, G. 1985. Intressanta fynd av Macrolepidoptera i Sverige 1984. -Ent. Tidskr. 106: 65-70.
- Palmqvist, G. 1988. Intressanta fynd av Macrolepidoptera i Sverige 1987. -Ent. Tidskr. 109: 59-64.
- Palmqvist, G. 1999. Intressanta fynd av storfjärilar (Macrolepidoptera) i Sverige 1998. -Ent. Tidskr. 120 (*in press*).
- Schöyen, W., M. 1886. Om de tidligere udviklingsstadier af *Lithosia cereola* Hb. -Ent. Tidskr. 7(3-4): 189-190.
- Skou P. 1991. Nordens Uglar. Danmarks Dyreliv Bind 5. Stenstrup (Apollo Books).
- Svensson I. & Palmqvist G. 1990. Förteckning över svenska fjärilsnamn. Stockholm (Naturhistoriska Riksmuseet & Entomologiska föreningen).
- Svensson I., Elmquist H., Gustafsson B., Hellberg H., Imby L., & Palmqvist G. 1994. *Catalogus Lepidopterorum Sueciae*. Stockholm (Naturhistoriska Riksmuseet & Entomologiska föreningen).
- Svensson T. 1998. Swedish Lepidoptera Home Page. <http://www.fcom.se/butter.htm>
- Östlund R. 1954. Bidrag till kännedom om Gästriklands storfjärilsfauna. -Ent. Tidskr. 75(2-4): 208-220.

FJÄRILSRAPPORT FRÅN GÄSTRIKLAND 1998

Johan Höjer
Ängsullsvägen 7, 806 36 Gävle

Inledning

Väderleksåret 1998 var i Gästrikland extremt. Snöovädret över Gävle i början av december glömmer ingen som vistades i staden dessa dagar. Men även våren och försommaren visade stora avvikelser från normalväder. Tredje veckan av maj innebar flera frostnätter och t o m nysnö i Gävle. Sommaren var ovanligt kall med dagstemperaturer i Gävletrakten på 12 - 15 grader och dominerande lågtrycksväder med högt vattenstånd i havet.

September månad var dock stabil med varmt och soligt brittsommarväder.

Rapporter

1998 års fynd redovisas huvudsakligen i form av ett antal utbredningskartor där varje prick motsvarar en fyndlokal. Därtill ges en särredovisning för några arter med ett endast ett fåtal fynd.

För de allmänna arterna citronfjäril, nässeljäril och björnbärssnabbvinge görs ingen redovisning.

Kattunvisslare. 11 juli, Gustavsmurarna.

Klintvisslare. 11 och 13 juni, Källsjön, samt 14 juni, Åmot.

Påfågelöga. 1 ex, Grinduga.

Friggas pärlemorfjäril. 14 juni, Åmot.

Gulringad gräsfjäril. 1 juli, Källsjön.

Årenprisnätfjäril. 20 juni, Gustavsmurarna, samt 8 juli Gammelstilla.

Brun gräsfjäril. 1 ex, Kalvsnäs

Slättergräsfjäril. 4 juli, Mårtsbo

Björksnabbvinge. 10 augusti, Grinduga.

Eksnabbvinge. 27 juli, Åby allé

Liten guldvinge. 5 juni, Sälgsjön

Violettkantad guldvinge. 1 ex, Torsåker

Tostebåvinge. 29 maj, Bovik, samt 6 juni i Vittersjö och Grinduga

Klöverblåvinge. 13 juni, Mackmyra, samt 26 juni, Trödje.

Rödfläckig blåvinge. 11 juli, Gustavsmurarna.

Avslutande kommentar

Ett drygt 60-tal arter redovisas i rapporten. **Skogsgräsfjärilen** följer sitt egendomliga mönster med uppträdande endast vartannat år. 1998 redovisas inga fynd! Den **allmänna pärlemorfjärilen** lever inte upp till sitt namn. Fem fynd 1997 och inget redovisat 1998 tyder på att arten har en helt annan status och bör var föremål för eftersök den kommande säsongen.

Kålfjärilen hade sin bästa säsong under 1990-talet i Gästrikland med en kraftig inflygning i början av hösten. Anmärkningsvärt är få fynd av **påfågelöga, tosteb blåvinge** och **klöverblåvinge**. **Friggas pärlemorfjäril** i Åmottrakten får väl anses vara säsongens fynd vid sidan av **slättergräsfjäril** och **violettkantad guldvinge**; den senare har knappats noterats i landskapet under 1990-talet och **slättergräsfjärilen** är en stor sällsynthet numera i våra trakter.

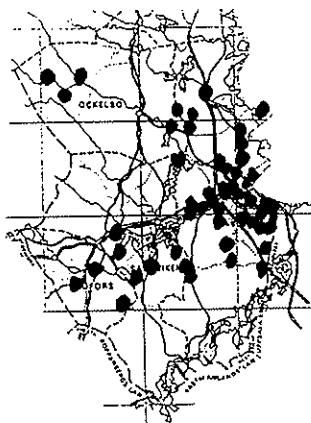
Rapportörer

Sol-Britt Eriksson, Åsah Eriksson, Krister Fridh, Eddy Hallén, Jan Hallén, Birgitta Hellström, Johan Höjer, Leif Kihlström, Clas Källander samt Göran Sjöberg.

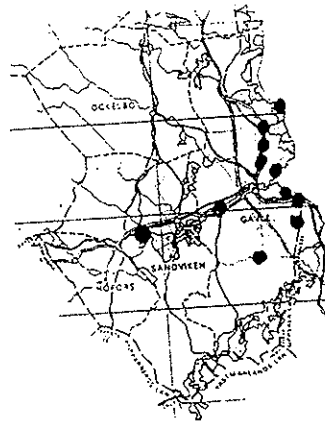
Tack

Ett stort tack till alla som bidragit med uppgifter till ovanstående rapport.

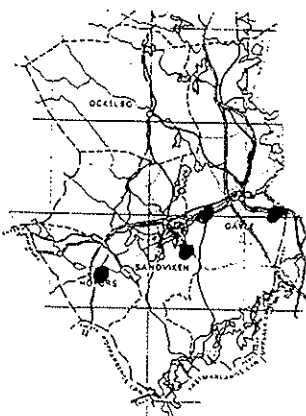
Fyndlokaler

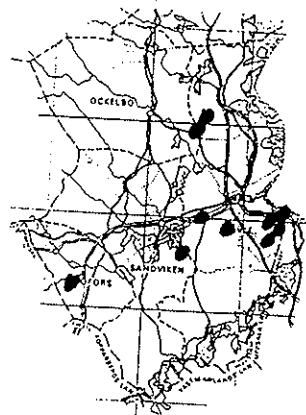
Tåtelsmygare

Kattostvisslare

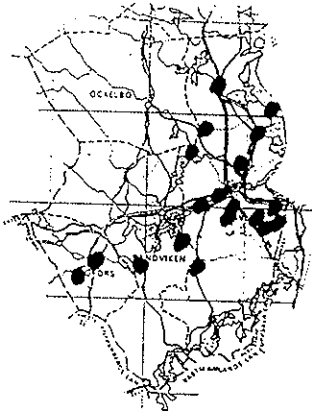

Svartfläckig glansmygare

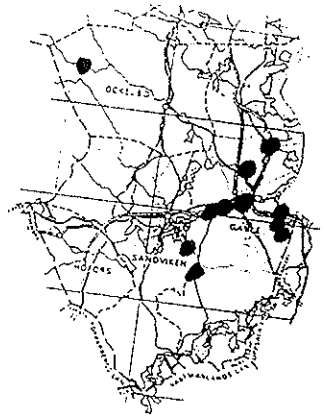

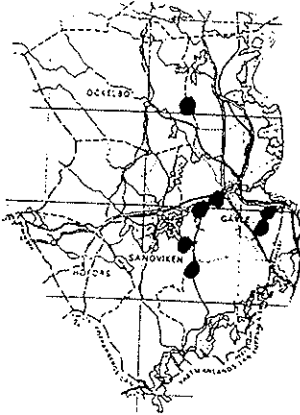
Stor ängssmygare

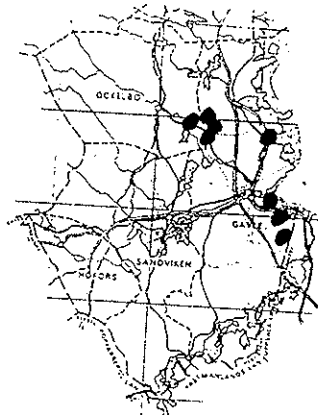
Makaon

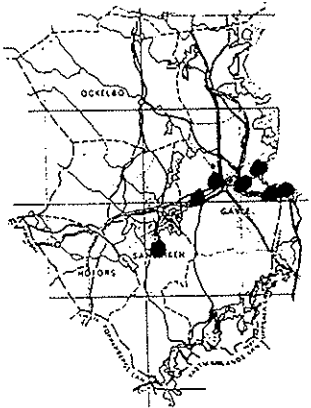
Skogsvitvinge

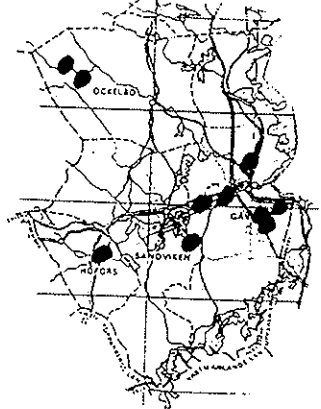
Hagtornsfjäril

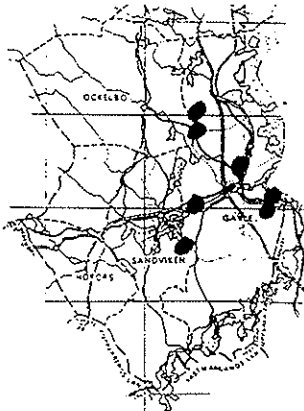
Kålfjäril

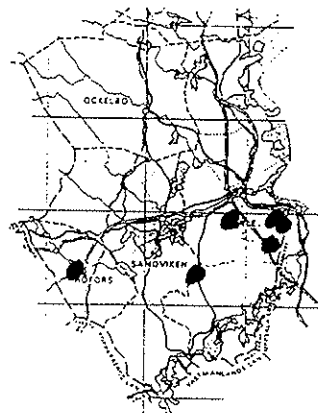
Rapsfjäril

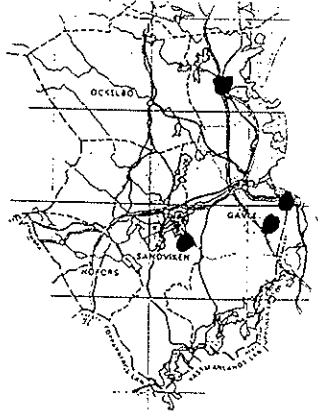
Aurorafjäril

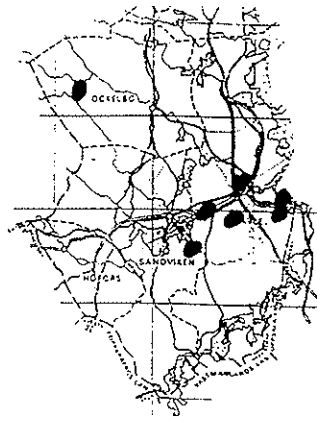
Svavelgul höfjäril

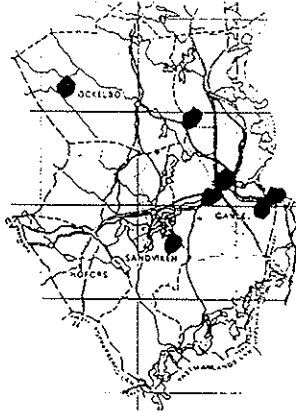
Aspfjäril

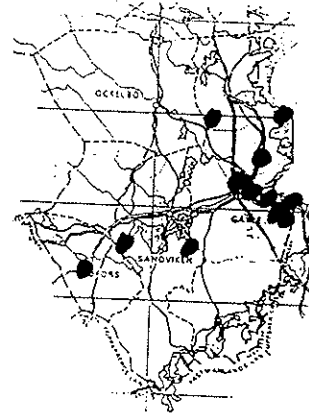
Sorgmantel

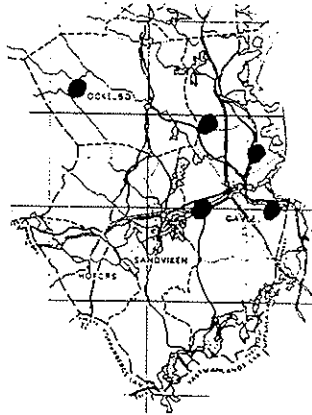
Amiral

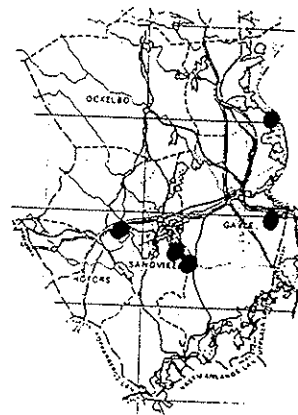
Tistelfjäril

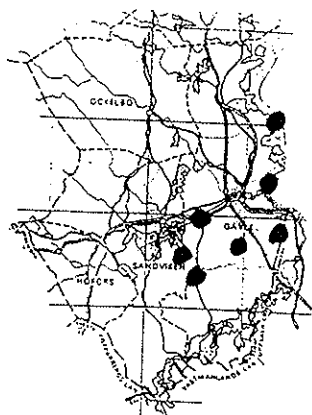
Vinbärsfuks

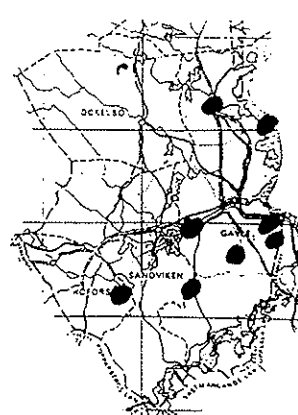
Silverstreckad pärlmorfjäril

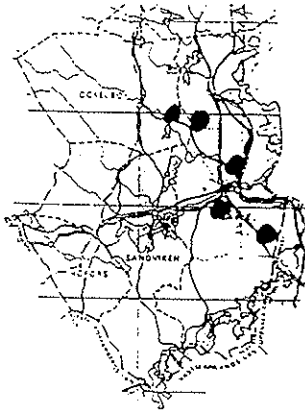
Stor pärlmorfjäril

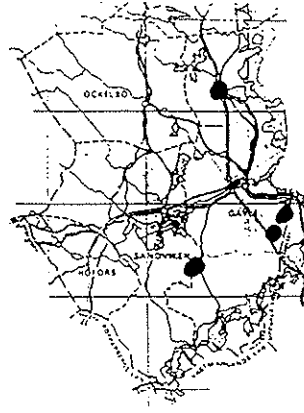
Älggräsfjäril

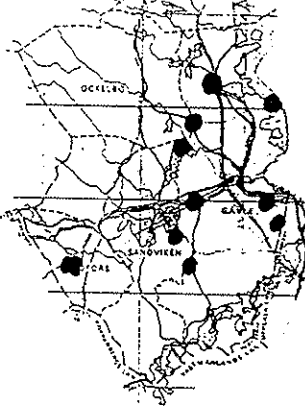
Svartringlad pärlemorfjäril

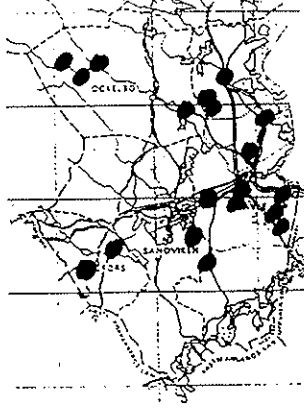
Gulfläckig pärlemorfjäril

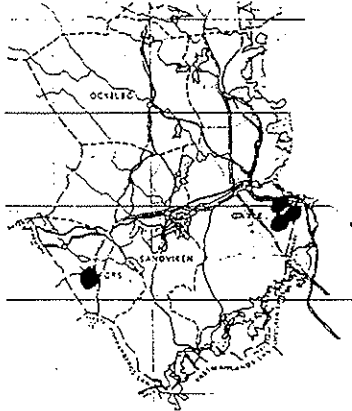
Brunfläckig pärlemorfjäril

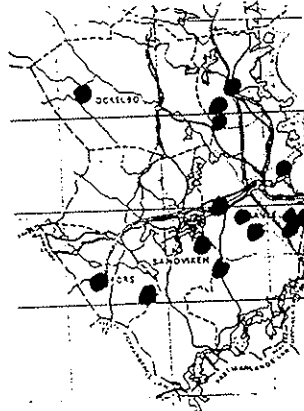
Prydlig pärlemorfjäril

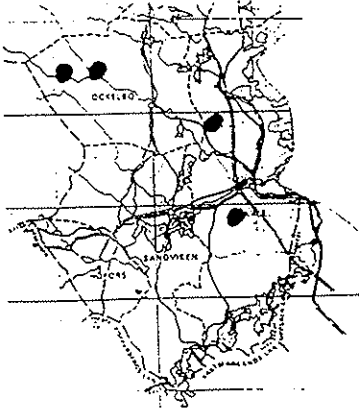
Kovetenätfjäril

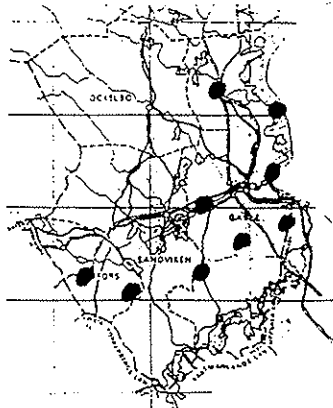
Grobladsnätfjäril

Gråbrun gräsfjäril

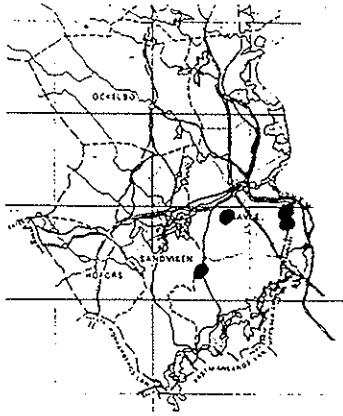

Luktgräsfjäril

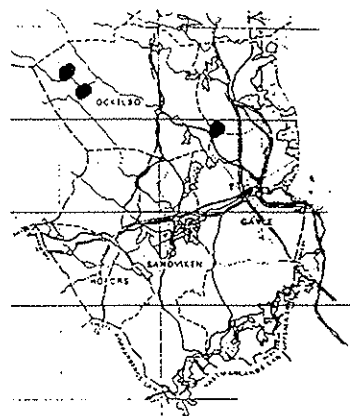

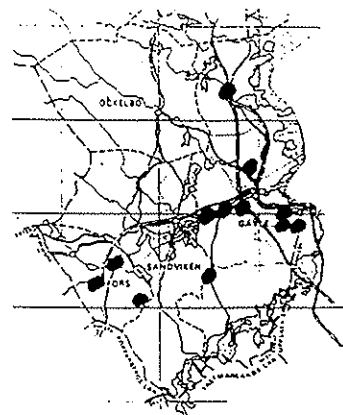
Starrgräsfjäril

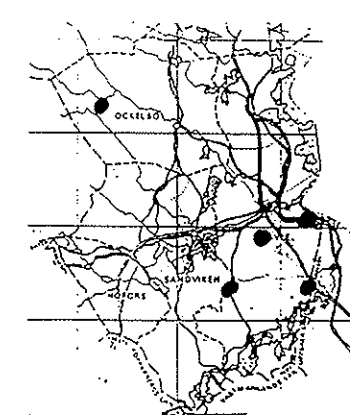
Kamgräsfjäril

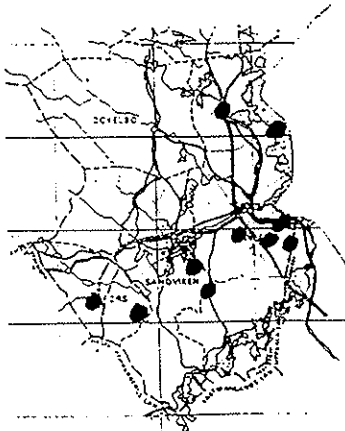
Pärlgräsfjäril

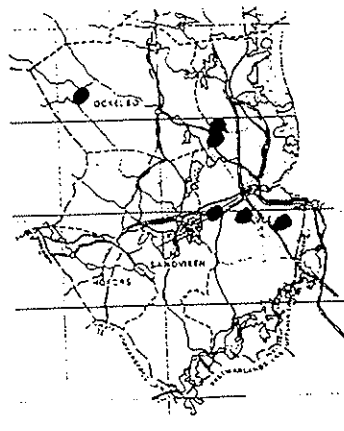
Kvickgräsfjäril

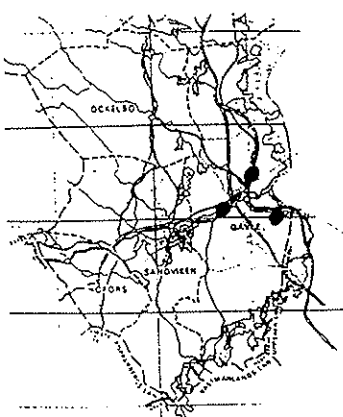
Vitgräsfjäril

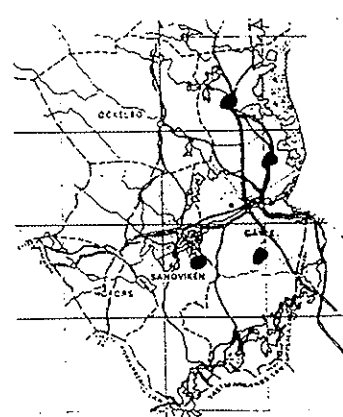
Berggräsfjäril

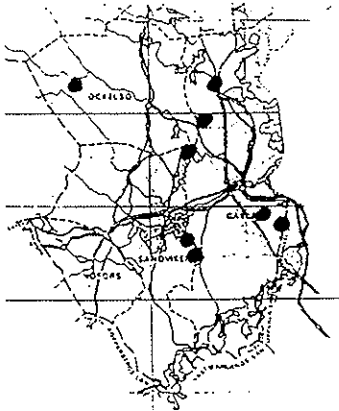
Almsnabbvinge

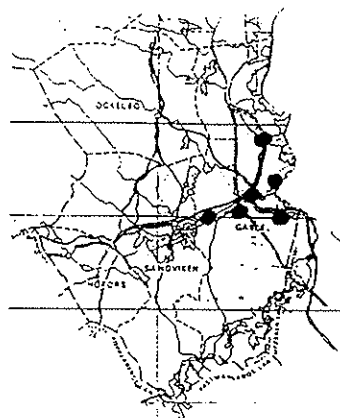
Vitfläckig guldvinge

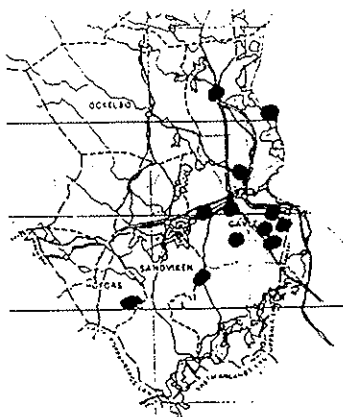
Brun blåvinge

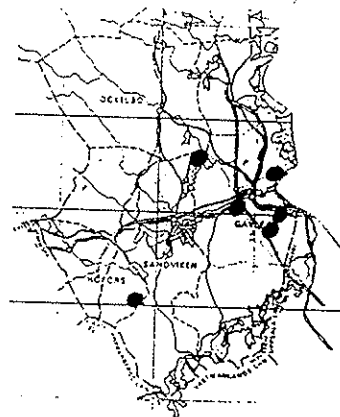
Puktörneblåvinge

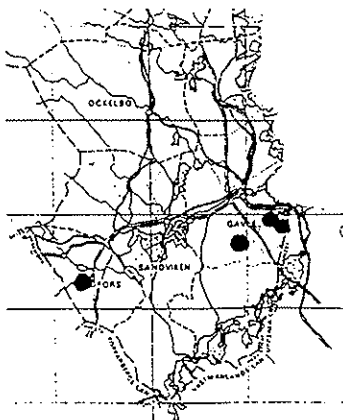
Silverbärgad blåvinge

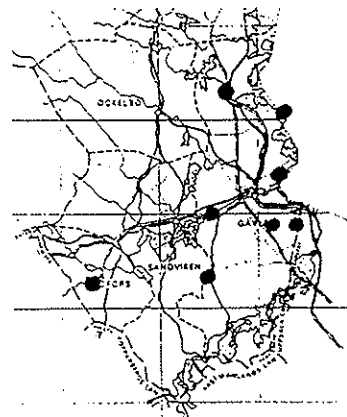
Förväxlad blåvinge

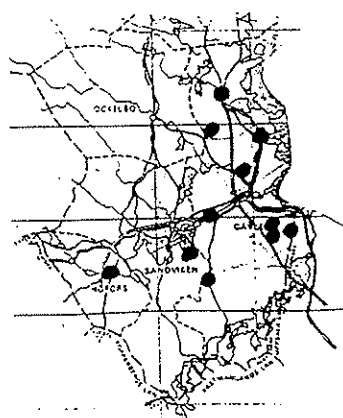
Donzels blåvinge

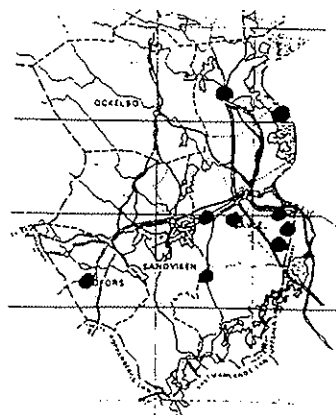
Allmän/föränderlig blåvinge

Ängsblåvinge

Violett blåvinge

Fjärilar på världens tak.

Ladakh heter ett gammalt kungarrike runt Indusflodens dalgång i Himalayas nordvästra del mitt i de oroliga gränstrakterna mellan Indien, Pakistan och Tibet. Landet är numera en del av den Indiska delstaten Kashmir och öppnades för utländska besökare så sent som på 70-talet. 1995 och 1997 tillbringade jag några veckor i juli -aug i detta spännande berglandskap. De lägsta dalarna ligger på ca 3000 m höjd medan de högsta vägarna över bergspassen når upp till över 5000 m och topparna på uppemot 7000 m. Landet ligger i regnskugga av flera bergskedjor i sydväst och klimatet är mycket torrt. Större delen är stenöken utom de uppodlade konstbevattnade dalarna och fjäll hedarna över 4500 m.

Det enklaste sättet att ta sig dit är med inrikesflyget från Dehli som går alla dagar som piloterna vågar ta sig ner genom molntäcket. Man kan också åka buss via den lilla staden Manali på 2000 m höjd i delstaten Himchal Pradesh. Omkring staden finns en del rester av den vackra högstammiga barrskog som en gång måste ha klätt Himalayas sluttningar. Annars är väl staden mest känd för att det är det enda ställe där Cannabis växer vilt överallt längs vägar och stenmurar mm Därifrån kommer mina första fjärilar, den stora vackra blåvingen *Celastrina gigas* och näbbvingen *Libythea lepita*. Bara ett par mil ovanför Manali stöter man på de första glaciärerna och det bergspass , Rothang La 4000 m som är igensnöat minst 8 månader om året. Där uppe flög släktingar till ett par av våra vanligaste fjärilar nämligen *Aglais caschmirensis* och *Pieris deota* den första ett mellanting mellan Näselfjäril och Körsbärsfux medan den andra liknade en grovt svarttecknad kålfjäril. Även en liten blomvisslare *Pyrgus caschmirensis* fick jag tag i där.

När man därefter följer vägen över bergspass, genom dalar, över halvt bortspolade broar blir det torrare och kargare ju längre in man kommer. Vid Lachung La = Rabarberpasset på över 4500 m fann jag en av landets specialiteter *Colias ladakhensis*. Den flög i en stenöken där den enda större växten var den vilda rabarbern, ursprunget till våra odlade sorter som dock bara var ca 1 dm hög. Där tog jag också en släkting till vår grönfläckiga kålfjäril *Pontia callidice*.

Det sista hindret som man måste passera innan man kommer fram till Indus är det 5300 m höga passet Tach Lang La, ett berg med fantastiska blommande fjällhedrar men där jag tyvärr haft otur med vädret varje gång jag passerat.

Författaren i det vackra landskapet vid Ladakh på vägen upp till världens högsta bergspass Khasdung La 5700 m. Nere i dalen huvudstaden Leh 3500 m ö h.

I stort sett är fjärilarna i Ladakh väldigt lika de man är van vid hemifrån. Några arter är desamma men de flesta är närstående. Den speciella med Ladakh är de stora höjdskillnaderna som gör att olika arter som man här inte ser i samma landsända där kan flyga på bara några km avstånd.

Nere i de uppodlade dalarna flyger den välkända Kålfjärilen, Rovfjärilen, Grönfläckig Kålfjäril och Tistelfjäril. Där finns också ett par höjfjärilar som mycket liknar våra Ljulgula och Rödulgula nämligen *Colias erate* resp. *C. fieldi* och ytterligare en Grönfläckig Kålfjäril *P. chloridice*. Riktigt exotisk ser dock den enda gräsfjärilen jag sett på låg höjd, den stora *Satyrus parisatis* som är mörkbrun med vita kanter nästan som en sorgmantel om våren.

Något högre upp på ca 3800 - 4000 m träffar man på en underart av vår Stora pärlemorfjäril *A. aglaja vitatha*, en Sandgräsfjäril, *Pseudochazara lehana*, och ytterligare ett par mindre gräsfjärilar *Hyponephele pulchella* och den vackert tecknade *Karanasa huebneri*, Allmän ängssmygare *H. comma dimila*, och inte minst den välkända Makaonfjärilen *Papilio machaon*. Den sistnämnda såg jag på många ställen men den var oerhört svårfångad i den branta steniga terrängen. Även den tunna luften på den här höjden gör ju att man inte kan jaga fjärilar på samma sätt som hemma. Man får försöka följa fjärilarna med blicken tills dom sätter sig och smyga sig på dom försiktigt. Makaonerna såg jag aldrig sätta sig förrän en dag när vi gick längs en liten bäck och min son ropade att jag skulle komma. Där satt framför honom på en liten fuktig tuva fyra makaoner så tätt ihop att jag kunde lägga håven över allihop.

Av blåvingar träffade jag bara på två arter (tror jag) den allestädes närvarande *Polyommatus ariana* och en släkting till Fjällvickerblåvingen *Albulina omphica*.

Riktigt spännande blir fjärilslivet när man kommer upp emot 4500m ö.h. Där flyger ytterligare en *Colias* den mörkröda *eogene* och en egendomlig form av Nässelfjäril *A. urticae*. I det här torra klimatet växer brännässlorna bara på fjällhedarna, gärna intill de stenmursfällor som får- och get-herdarna stänger in sina djur i på nätterna. Nässelfjärilen skall enligt litteraturen vara av samma art som vår men den är betydligt mindre och vingarna rundare nästan utan taggar. Larverna skiljer sig också, de är mörkare kortare och tjockare än våra välkända nässelfjärilslarver och även puppan är annorlunda. Den är mycket rundare och alltid inspunnen i ett hoprullat blad i toppen på plantan.

På de höga höjderna finns också Himalayas högvilt *Parnassius* arterna. Små och stora släktingar till våra Apollofjärilar. Det finns många arter i Ladakh och jag trodde ett tag att jag hade fått ihop några olika små och medelstora arter. Men det visade sig vara den variabla *P. epaphus* som såg lite olika ut på nästan varje berg. En art som man inte tar miste på är dock den magnifika *P. charltonius* som jag lyckades få en hane och en hona av uppe på 5000 m höjd där dom flög i dom korta solglimtarna mellan snöbyarna!

Jag har också en del nattfjärilar, mätare, flyn, spinnare och svärmare men de är ännu till största delen obestämda så de får jag återkomma till i någon annan artikel.

Ulf Nylander
Åsvägen 15
818 33 Valbo
e-mail: ulf.nylander@mbox303.swipnet.se

Senaste nytt från ICZN (International Code of Zoological Nomenclature).

De regler som styr nybeskrivningar och klassificeringen av arter inom djurvärlden fattas av The International Code of Zoological Nomenclature Commission, som utger en regelsamling. Den nu i kraft verkande regelsamlingen, "The Third Edition", gavs ut 1985.

I Budapest 1996 beslöt kommissionen att regelverket var moget för en revidering. Förra året gav ICZN ut ett nyhetsblad med ett sammandrag av de nya regler som skulle komma att gälla f.o.m. 1999 01 01. Anmärkningsvärt är att dessa regler skulle gälla från och med nyåret trots att "The Fourth Edition" ännu ej kommit ut i tryck!

I förra numret av Insectifera redogjorde jag för de viktigaste förändringarna. Thomas Pape höll vid Entomologiska Föreningens årsmöte i Gävle en genomgång och tolkning av de nya bestämmelserna, så att de skulle vara välkända för alla i Föreningen i god tid före ikraftträdandet.

Den mest kontroversiella nyheten i förslaget från ICZN var punkt 3, vars lydelse jag återger in extenso:

"When the name-bearing type of a species-group taxon proposed after 1998 consists of a preserved specimen or specimens, the proposal will be required to include a statement naming the public institution (not private collection) in which the name-bearing type will be deposited."

Detta skulle innebära att amatörzoologer hade tre valmöjligheter:

1. Låta holotypen konfiskeras av ett museum eller offentlig institution, t.ex ett universitet. Namnet på den nya taxon blir då offentligt godkänt.
  2. Behålla "holotypen" i den egna samlingen men underlåta att publicera fyndet.
  3. Namnge den nya arten i en publikation men behålla holotypen i den egna samlingen.
- Bestämmelsen verkar således ej genomtänkt. Att auktorn måste lämna ifrån sig typen förefaller juridiskt synnerligen tveksamt. Om "auktorn" väljer att ej publicera fyndet är ju detta en förlust för vetenskapen. Om auktorn väljer att publicera fyndet men vägrar lämna ifrån sig typen blir namnet ogiltigt. Vad händer sedan om djuret beskrivs ytterligare en gång men då enligt regelverket?

Det är inte att undra på att denna bestämmelse har fått känslorna att svalla hos många och en livlig debatten har kommit igång.

Ett mycket tänkvärt debattinlägg har gjorts av den välkände cerambycid-forskaren Gianfranco Sama, som har beskrivit ett otal nya arter, i tidskriften BUPRESTIS jan. 1999. För att inte låta våra läsare gå miste om Samas synpunkter bifogas en kopia av hans artikel.

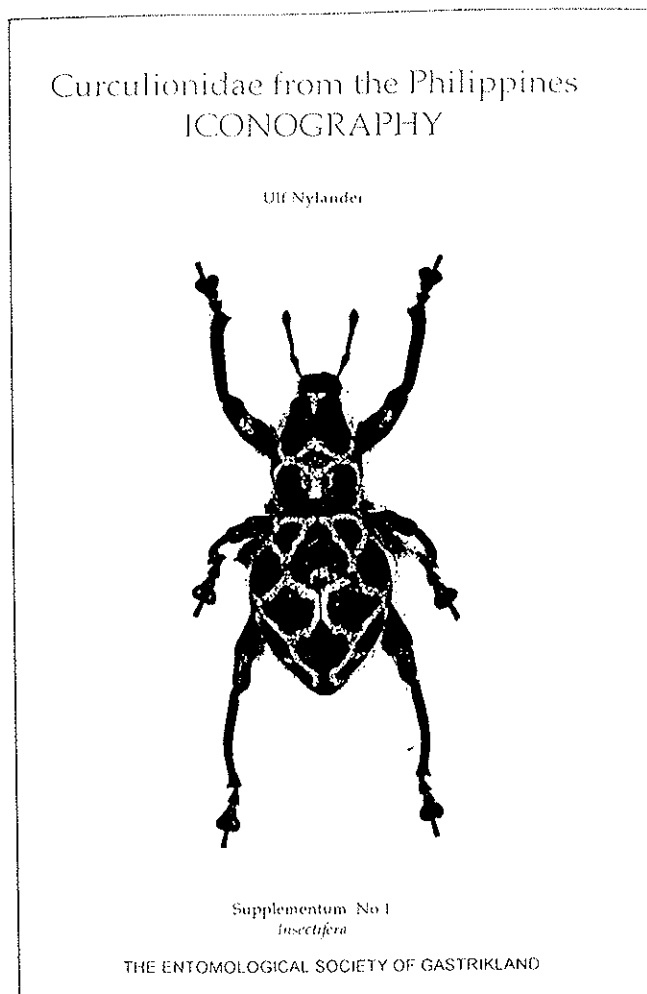
Det nya som jag nu kommer till är att ICZN tagit intryck av den förda debatten och har nu kommit ut med ett nytt nyhetsblad, där man redovisar vilka förändringar som kan förväntas när kommissionens arbete är slutfört. The Third Edition gäller oförändrad under detta år. Den nya koden beräknas vara publicerad i september och gälla f.o.m. januari nästa år.

Den kontroversiella punkt 3 har nu fått följande lydelse:

"When the name-bearing type of a species-group taxon proposed after 1999 consists of a preserved specimen or specimens, the proposal will be required to include a statement giving the name and location of collection(s) in which the name-bearing type is to be found."

Således är kravet på att holotypen skall förvaras på en offentlig institution eller museum nu borttaget.

Hela dokumentet kan erhållas från Internet: e-mail jhowcroft@york.biosis.org eller <http://www.york.biosis.org>

Supplement nr 1

Publiceras under juli 1999. Säljs genom föreningen eller direkt från Ulf Nylander

På nästa sida återges Gianfranco Samas debattinlägg angående äganderätten till holotyper

Gianfranco SAMA well known specialist for cerambycids sent a long comment on the decision of the ICZN concerning the deposition of holotypes:

Dear colleagues,

I got by my friend G. MAGNANI the last BUPRESTIS and, even that I don't publish on Buprestidae (but working on Cerambycidae I find a lot of them) I wish talk about the question "holotypes in public collections".

Seems to me that the Commission is totally over the reality; in the three last editions of the Code they made ever bigger mistakes introducing rules absolutely harmful for the science, but with the last proposal they reached the top of the idiocy. It is also surprising that somebody as Ted MACRAE doesn't understand it.

First of all I think that nobody would decide about the property of private things. It is true that nothing in Nature can be private (or everything must be public), but nobody can oblige me to present to a Museum what I found through my own financial sacrifices and physical efforts. I totally agree to give paratypes or specimens (and I do it) of new taxa to a public institution of the country where I collected them, especially when there was a collaboration during my researches. But a holotype is out of question; it must be preserved in my collection, because, working on taxonomy, I must use it continuously for comparison, especially if it is a unique type. Moreover, as an amateur, I use my holidays and my money for my collecting trips, I spend my time for preparation, my money for literature, publishing my papers and sending reprints; and finally somebody would legally robber the best results of my researches. Well, with this conditions I could decide to end my work on systematic, and, like me, a lot of good systematics will do the same. We know that, at least in Europe, the most part of the best revisions of insects (but also of many other groups of animals) are written by not professional entomologists.

MACRAE knows his reality and he trusts his museums, but he must understand that the code will be valid for all the world (including countries where a trusted museum often doesn't exist) and for the future.

Regarding the "guaranteeing the preservation of valuable specimens for all future workers" I want to propose some examples or items of discussion and I hope that Mr. Ted MACRAE will read it:

1. This year I was in Jordan, where I saw the entomological collections and, in collaboration with the University of this country and the Royal Society for the Conservation of the Nature, but totally at my charges, I collected new species of Cerambycidae. After the description, I shall send paratypes for the university collections (where anybody, students and *Anthrenus* included, can lay hands on). I can imagine the bad end of the holotype of a new species described by a Jordan entomologist and deposited in this Museum. I can also imagine which bad end will have the request of a specialist who needs this holotype for his studies. This example is valid, of course, for any museum of similar countries.

2. I will suggest the Commission (or MACRAE) to ask for the loan of types of Russian entomologists like MÈNÈTRIÈS, JAKOVLEV, SUVOROV, PLAVILSTSHIKOV, a.s.o., or the types of new described species, also recently, by entomologists from Iraq, Iran or Turkey; or also to ask for one of my holotypes the little museum of my city (eternally without funds and staff) if in the future I would decide to deposit them there.

3. During the first years of my entomological activity, collaborating with the Museum of Natural History of Verona, where the curator was an entomologist, I deposited there the holotypes of some new species of Cerambycidae discovered during my trips to southern Italy. Some years later the curator has retired and he was replaced by a geologist who stopped any collaboration with private workers on entomology. From that time I'm unable not only to receive, but also to see my types and I'm not sure that they still exist.

4. Museum Prague - I recently visited the collections in order to study type materials. I remarked that the most representative species of Cerambycidae and the rarest ones are lost (robbed, and replaced by common species).

5. Museum Paris - As, after the death of my colleague A. VILLIERS - curator of the cerambycid collection, I did not manage to get by post types material, I visited during the last eight years some times this very important museum for studying the types of some old authors. Each time I have taken some types to study them at home and I returned those which I had the previous time. The problem is that, because of even more lacking of staff, the types returned after a loan are not put back into the respective boxes, four years ago when I was the last time in the museum, I found the box with a lot of types returned by me some years before, stored and forgotten on a shelf, together with many other empty and full boxes. Probably this box is still there, because the last week I got a letter from a French entomologist (not the curator) soliciting the restitution to the museum of a type I brought back five years ago!

6. Last year in Prague I got an absolutely fantastic cerambycid beetle (a single specimen) collected in Syria by a Czech friend for study. It was, of course, a new species and I would describe it. My friend agreed, but only if the holotype would remain in his collection. I described it, of course, with a nice colour photograph in the paper and all the world will know the new species, also in the future, even if preserved in a private collection. What will I do in future? Not describe the new species because the holotype must be deposited in a museum or describe it? Following the new rules, this new species would remain unknown to science.

This is the situation with the most part of public institutions which have only little money and only some few staff for preserving the collections. It seems that the Commission (and MACRAE too) lives on the moon.

Now, who will decide which dimension must have the museum to which I must give my holotypes? Any museum or only an important museum? As we saw, also the most important museums have big difficulties, but for the small ones the situation is tragic. Now, I must entrust as a present my holotypes to an institution clearly unable to preserve them?

I think that the best way for a specialist is to find a successor (as I'm doing), a young man to whom he entrusts his experience and his knowledge and who will continue his studies using his collection and library during his live and after his death.

Sincerely yours G. S.

Gävle maj 1999

Innehåll

- 2 Föreningen,
- 3 Redaktörens sidor
- 5 9:e Svenska Entomologmötet i Gävle
- 6 Insectifera och medlemsskap i föreningen i fortsättningen
- 6 Insektskurs på Gotland
- 7 " Nya dagfjärilar i Sverige "
- 10 Clas Källander: Årets fjärilsfynd från Gästrikland 1998
- 23 Johan Höjer: Fjärilsrapport från Gästrikland 1998
- 30 Karl Källander: Fjärilar på världens tak
- 32 Ulf Nylander: Senaste nytt från ICZN
- 33 Ulf Nylander: Supplement nr 1
Curculionidae from the Philippines
- 34 Gianfranco Samas: Debattinlägg angående äganderätten till
holotyper
- 35 Innehåll